

Reformy *Đổi mới* ve VSR v letech 1986-1990

Lukáš Sluka, III. ročník

obory: Vietnamistika - politologie

Postupová práce z oboru Vietnamistika

1. Úvod

1.1 Vietnam - patnáct let od zahájení reformem Doi moi

I přes některé ekonomické těžkosti, kterým Vietnam v posledních letech čelí a z nichž je na prvním místě citelný odliv zahraničních investic¹, i přes problémy, které jsou dodnes oficiálně zdůvodňovány válečnou ekonomickou politikou po sjednocení Vietnamu, ekonomickým embargem uvaleným USA, kolapsem SSSR a východního bloku jako tradičních obchodních partnerů Vietnamské demokratické republiky (VDR) a Vietnamské socialistické republiky (VSR) do konce 80 let, jež vedl k zániku poskytované hospodářské pomoci, je dnes VSR zemí, která dosáhla významných ekonomických úspěchů, které jsou spojovány s reformním procesem *Đổi mới*. Mnoho mezinárodních organizací ocenilo toto reformní úsilí a jeho zatímtní výsledky. Ozývala se dokonce taková slova chvály, jako „Doi moi přinela udivující ekonomické změny“, kterou vyslovil James Riedel z Jonh Hopkin University v USA, nebo „Doi moi je jeden z nejvíce imponujících bodů obratu v ekonomické historii“ (David Dollar, profesor ekonomie z USA)². Řada současných ekonomů sdílí tezi, že vietnamské ekonomické reformy jsou, i přes stálou kritiku, komplexní, a to především od let 1988-89, kdy se díky prvním pozitivním výsledkům *đổi mới* podařilo získat konsensus mezi KSV a obyvatelstvem. Nastolení sociální a ekonomické stability a zavedení nezbytných liberálních opatření poměrně rychle ukončilo zdoluhavou krizi 80.let. Zatímco v SSSR a v některých ostatních zemích východního bloku, Jugoslávii a Albánii, vedla reforma k pádu socialistického režimu a v následných transformacích tyto země pravidelně upadaly do tíživých ekonomických recesí, sociální a politické nestability a dokonce občanských válek, či etnických konfliktů, zdá se, že Vietnam svůj režim, který sám označuje jako socialistický, nejen politicky upevnil, ale i ekonomicky pozvedl. Dá se říci, že Vietnam zahájil přechod na tržní ekonomiku dříve, než ČR, protože v roce 1990 měl už téměř všechny ceny liberalizovány.

V roce 1993 byly makroekonomické ukazatele VSR stabilní, inflace udržena na přijatelných 8,4% a snížen deficit v rozpočtu. V dalších letech se vietnamská ekonomika dovedla vzpamatovat z otřesů způsobených krizí v jihovýchodní Asii, i když na druhou stranu je nutné konstatovat, že samotná VSR jí nebyla narozdíl od vyspělejších států ASEAN příliš

¹ Podniky se zahraniční účastí se staly významným ekonomickým sektorem, protože se 11% podílí na HDP, 30% na veškerých investicích v zemi a 22% na obratu exportu. Navíc vytvářejí mnoho pracovních příležitostí.

² Internetové stránky ústředního tiskového orgánu Komunistické strany Vietnamu (KSV) deníku Nhân Dân → <http://www.nhandan.org.vn/>

zasažena. Už v prvních šesti měsících roku 2000 dosáhl ekonomický růst 6,2%, tedy nejvyšší míry za uplynulé tři roky, průmyslová produkce se zvýšila o 14,5% a produkce zemědělská dokonce dosáhla rekordních 16,7 milionu tun³. V zásadě už od počátků *đổi mới* byl reorganizován mechanismus centrálního plánování, který byl postupně nahrazen socialisticky orientovanou tržní ekonomikou. Tím se „uvolnily produktivní síly společnosti, zejména v zemědělství“⁴. Vietnam se tak ze země, která ještě v 80. letech dovážela průměrně 200.000 tun rýže ročně, aby uspokojila nejzákladnější poptávku obyvatel po potravinách, stal třetím, a podle některých údajů dokonce druhým největším exportérem rýže na světě⁵. V roce 1999 dosáhl vývoz rýže 4,5 milionů tun⁶ a VSR si tak získala relativně pevné pozice v regionálním i světovém obchodě. Pozice podobně silné získal Vietnam i ve vývozu kávy, jehož objem, s výjimkou roku 1998, kdy díky nedostatku deště náhle poklesl o 20%, dlouhodobě stále stoupá.⁷ Výrazný nástup vietnamské kávy na světový trh, který měl podle plánů ekonomů toho roku přinést 1,3 miliardy dolarů, pravděpodobně zpomalil zvrat na burze v roce 2000, kdy ceny kávy klesly o 54 %. Vietnam přesto zůstává třetím největším vývozcem kávy na světě⁸.

Důležité úspěchy zaznamenal Vietnam hlavně v oblasti *přímých zahraničních investic* (FDI), byť ty, jak bylo řečeno, v posledních letech klesají. Příčiny poklesu lze spatřovat zřejmě především v tom, že investorům se jen pomalu vrací dlouhodobé investice, které rozhýbaly vietnamský trh především, a tak nechtějí nebo nemohou investovat dále. Řada ekonomů také Vietnamu vytýká to, že se zde investoři stále necítí jako v korektním tržním prostředí.⁹ Zejména díky přebujelé korupci v administrativě. Některé výtky poukazují na fakt, že VSR záměrně nedovoluje v zemi investovat Vietnamcům ze zámoří a západní Evropy, jelikož stát chce tímto způsobem zabránit jejich možnému politickému vlivu v zemi¹⁰. VSR ale tyto výtky rezolutně odmítá. Spekuluje se také o úloze tzv. *čínské šedé ekonomiky*, jež podle některých získala v uplynulém desetiletí ve Vietnamu nemalý vliv¹¹. Faktem zůstává, že třemi zahraničními investory s největší kapitálovou účastí jsou asijské státy: Taiwan, Hong Kong a Jižní Korea.

Přijetí politiky podpory zahraničních investic bylo klíčovým elementem ve stále pokračujícím procesu obnovy. V úsilí o jejich větší přilákání při současné pomoci domácímu soukromému sektoru upravil Vietnam svůj zákoník o zahraničních investicích, aby tak nabídl více daňových podnětů, podpořil růst exportu i průmyslových zón a umožnil zahraničním bankám a finančním institucím působit trvale ve Vietnamu. Země také začala vytvářet právní rámec nezbytný pro vícesektorovou tržní ekonomiku.

Z hlediska objemu vnitřního i mezinárodního obchodu, hospodářského růstu a růstu produkce, zažil Vietnam v první polovině devadesátých let období stabilizace a všeobecného růstu. Přibližně v této době se také zrodila představa Vietnamu jako dalšího asijského tygra.

---

³ Ministerstvo zahraničí VSR → http://www.cpv.org.vn/studies/towards/theopracissrenovation/docs/2_vn_economicrenovation.htm

⁴ Đại cương lịch sử Việt Nam, sv.III., str.310

⁵ Téměř všechny statistiky uvádějí místo třetí, jen oficiální stránky KSV uvádějí místo druhé → http://www.cpv.org.vn/vietnam_en/vietnam_economic/index.htm

⁶ Ministerstvo zahraničí VSR → http://www.cpv.org.vn/studies/towards/theopracissrenovation/docs/2_vn_economicrenovation.htm

⁷ viz. → Stručně - finanční trhy, Hospodářské noviny, burzovní noviny, 30.4.1998, str.28

⁸ statistiky IMF, viz. → <http://www.imf.org/external/about.htm>

⁹ viz. → Otevřený dopis *Võ Văn Kiệt*a Politickému byru (9.8.1995), str.5 → <http://www.lmvntd.org/dossier/0895tvvk.htm>, nebo

→ Tôn Thất Long, Dân chủ: con đường Đổi mới duy nhất, časopis Thông luận, č.132, 12-1999, str.4

¹⁰ Tamtéž, str.4

¹¹ Tamtéž, str.4

1.2 Změny právních podmínek a bankovníctví

Během procesu *đổi mới* se paralelně budovala a zlepšovala i právní základna reformy. Od roku 1990 přijal Vietnam množství významných občanských zákonů včetně *Obchodního zákona, Zákona o Státní bance, Zákona o soukromém podnikání, Zákona o bankrotu, Zákona o úvěrech, Zákona o vývozních a dovozních tarifech, Zákona o dani z přidané hodnoty, Zákona o pobídkách domácích investic, Zákona o podniku, Zákona o půdě* atd. Stát také schválil privatizaci státem vlastněných společností a podniků. Přijetí těchto zákonů postupně pomáhalo vytvářet vhodné právní prostředí pro podnikání.

Od přijetí *Zákona o zahraničních investicích* v prosinci roku 1987 zaznamenávaly zahraniční investice nepřetržitý nárůst až do roku 1996, ať už šlo o samotný kapitál, nebo počet projektů. V současnosti je v činnosti asi 2.300 projektů s kapitálem přesahujícím 70 miliard dolarů. Světová Banka (SB) také konstatovala, že Vietnam je jednou z mála zemí, které se v uplynulém období podařilo snížit chudobu v největším měřítku. Během let 1993-98 se chudoba snížila z 58% na 37%. Lepšího výsledku se podařilo dosáhnout pouze ČLR a Indonésii a to v 80. letech¹².

Před rokem 1990 neexistovalo ve Vietnamu žádné rozdělení mezi komerčním a státním bankovníctvím. Uznáním potřeby většího vymezení a sofistikovanosti finančního systému Vietnam prošel *Nářízením o Státní bance* a *Nářízením o bankách, družstevních úvěrových institucích a finančních institucích*, které poskytly legální rámec pro běžný bankovní systém už v roce 1990. Reorganizace v červenci 1992 upevnila úlohu *Státní vietnamské banky* přenesením jejích úvěrových funkcí na čtyři nově reorganizované banky: *Vietnamskou zemědělskou banku* (AGRIBANK), *Rozvojovou banku*, *Investiční banku zahraničního obchodu Vietnamu* (VIETCOMBANK) a *Průmyslovou a komerční banku Vietnamu* (INCOMBANK). *Státní banka Vietnamu* zaujímala a zaujímá roli banky centrální.

Nyní existují 4 druhy úvěrových institucí ve Vietnamu - komerční banky, investiční a rozvojové banky, úvěrová družstva a finanční družstva. Komerční banky zahrnují 4 státem řízené banky zmíněné výše, dále 48 bank akciových společností, 19 zahraničních poboček a 4 Joint venture založené se zahraničním kapitálem. Investiční a rozvojové banky jsou státem vlastněné banky zaměřené na financování rozsáhlých infrastrukturních a rozvojových projektů. Jak název napovídá, úvěrová družstva jsou společně vlastněné úvěrové instituce, které přijímají vklady a poskytují svým členům půjčky.

Úlohu nejvyššího soudu má ve Vietnamu *Nejvyšší lidový soud*. Nejvyššího soudce jmenuje prezident a je schvalován Národním shromážděním, vykonává funkci na pět let. Oblastní lidové soudy, vojenské soudy a zvláštní tribunály působí jako soudy podřízené.

Ustanovení o hospodářské arbitráži z roku 1990 vytvořilo základní systém obchodní arbitráže. Ten byl rozšířen řadou nevládních arbitrážních organizací. Mnoho soudců ale mělo a stále má malé vzdělání v oblasti formálního práva, což se prokázalo při obtížném prosazování soudních výroků. Do října 1995 nebyla ve Vietnamu prosazována rozhodnutí zahraničních soudců, teprve tehdy se Vietnam připojil k New Yorkské konvenci z roku 1958.

V roce 1994 Národní shromáždění oficiálně schválilo založení hospodářských soudů, které nahradily státní ekonomický arbitrážní systém a v červnu téhož roku se začaly zabývat problémy bankrotů, podvodů a zpronevěr. Většina investičních sporů se urovnává prostřednictvím soudních jednání, i když většina společností dává přednost zahraničním arbitrážím. Jiní se obracejí kvůli urovnání problémů na Ministerstvo plánování a investic.

---

¹² Đảng Cộng sản Việt Nam (ĐCSVN) → http://www.cpv.org.vn/vietnam_en/vietnam_economic/index.htm

Zákon o podniku byl považován za základní obrat k uvolnění vnitřích zdrojů celého ekonomického sektoru, který odstranil přerozdělování a dovolil relativně nezávislé řízení obchodních aktivit, alespoň těch, které nestojí na seznamu aktivit nedovolených. Aby se zabránilo znehodnocení měny, dovoz spotřebního zboží byl limitován 20% celkové hodnoty importu. Dovozní clo uvalené na spotřební zboží je vysoké. Vzorky a zboží určené pro reklamní účely může být dováženo bez licencí, ale dovozní tarify se stále uplatňují.

V současné době vydává vietnamská vláda 84 typů obchodních licencí a předpokládá se, že jejich počet bude dále stoupat.

Jedním z hlavních právních problémů ve Vietnamu je nedostatek koherentních právních orgánů pokrývajících obchodní oblast. Schválení *Zákona o bankrotu* v roce 1994 a přijetí *Občanského zákoníku* v roce 1995 bylo lze pokládat za hlavní kroky směřující k nápravě tohoto problému. Zákoník potvrzuje princip, že půda je vlastnictvím národa a že je spravována státem. Ve smyslu tohoto zákoníku je pouze právnická osoba oprávněna získat užívací práva, ale může je přenést, pronajmout, vyměnit či na ně uvalit hypotéku. Občanský zákoník rovněž obsahuje části vztahující se k občanským smlouvám a k předávání technologií.

Ve snaze držet krok s rychlými hospodářskými změnami prochází od roku 1987, kdy se otevřelo hospodářství reformám, vietnamská jurisdikce a státní správa téměř kontinuálními reformami. Jedním ze chvályhodných kroků vlády je přijetí řady zákonů týkajících se otázky duševního vlastnictví, jako patenty, obchodní a servisní značky, autorská práva, průmyslové designy atd. Kromě pokroku, který země zrealizovala založením kvalitnějšího právního rámce, zůstala řada problémů. Legislativa je leckdy nejasná, je interpretována a prosazována na nízké úrovni a právě to způsobuje, že některé důležité oblasti -včetně určitých otázek zdanění, vyřizování sporů, atd.-, jsou poněkud vágní.¹³

V následujícím období (2001-2005) chce Vietnam v tomto úsilí pokračovat a hodlá přistoupit k dalším novelizacím již existujících zákonů (*Zákon o bankrotu*, *Zákoník práce*, *zákon o úvěrech*, *Zákon o ropě a plynu*) tak, aby byly co možná nejlépe v souladu s tržní ekonomikou. Například nový *Zákon o podniku* má zahrnout a nahradit *Zákon o podniku* ve státním vlastnictví, *Zákon o investicích* má nahradit *Zákon o zahraničních investicích*, k novelizacím má také dojít v zákonech o pobídkách domácích investic, o konkurenci a v protimonopolním zákoně. Důvody jsou zřejmé, Vietnam tak chce předejít dalšímu odlivu investic vybudováním vyhovujícího prostředí pro zahraniční investory, protože v budoucnu opět počítá s jejich nárůstem. Důležitý *Zákon o zahraničních investicích* z roku 1987 byl novelizován celkem čtyřikrát (1990, 1992, 1996, 2000), což do jisté míry dokazuje pružnost ekonomické transformace.

Ačkoli právní nedostatky země přivádějí do rozpaků investory, nejedná se o překážky nezdolné. *Zákon o zahraničních investicích* a vládní investice zaručují určité vedení a opětovné záruky zahraničním investorům. Nicméně problémem zůstává kombinace nedostatku zkušenosti a rychle se vyvíjejícího právního systému. Zatím se nedosáhlo požadavku, aby dohody byly ucelené a zároveň aby pokrývaly co nejvíce možných eventualit. Vietnamská vláda se tímto problémem začala vážně zabývat až v druhé polovině devadesátých let a počátkem 1998 přijala několik opatření a zákonů, které by situaci měly výrazně napravit a zlepšit image Vietnamu v očích zahraničních investorů. Podle *Gabriela Kolka*, autora knihy *Vietnam: Anatomy of a Peace*, je však právě nedůsledná legislativa příkladem chyb reformy *đổi mới*.

---

¹³ volně podle Výroční zprávy Vietnamské centrální banky (1998,1999,2000) a Czech trade- Seminář: obchodní partner Vietnam.

1.3 Členství v mezinárodních organizacích

Ve velmi krátké časové úseku dosáhl Vietnam, který měl dříve ekonomické vazby především s *Radou vzájemné a hospodářské pomoci* (RVHP), výrazné diversifikace svého obchodu a investičních vztahů a to především se zeměmi Asie a Tichomoří, které dnes tvoří 75% jeho vývozu. Vietnam se rovněž úspěšně integroval do některých mezinárodních finančních a hospodářských organizací. Na konci roku 1993 v dohodě o odpočtu dluhů s členy *Pařížského klubu*, pomohly Vietnamu jeho členské země k navázání kontaktů se *Světovou bankou* (SB) a *Mezinárodním měnovým fondem* (MMF). Vietnam také využil nabídek rozličných mezinárodních nadačních společností, které Vietnamu od roku 1993 poskytly pomoc ve výši 12,5 miliardy dolarů. V únoru 1995 roku se Vietnamské diplomacii podařilo přimět vládu USA ke zrušení embarga a v květnu téhož roku byly mezi oběma zeměmi navázány diplomatické styky. V roce 1995 Vietnam také podepsal *Rámcovou dohodu o spolupráci a rozvoji s EU*. Navíc je důležité, že v devadesátých letech prováděl Vietnam reformu podle *Dohody o strukturálních úpravách úvěrů SB* a *Dohody o strukturální úpravě o materiálních možnostech MMF* z roku 1994.

Nová cesta Vietnamu, pozitivní výsledky mírového procesu v Kambodži a pozdější úsilí Vietnamu o vstup do *ASEAN*, znamenala nové klima v regionu už od konce 80. let. V roce 1992 se konal summit *ASEAN* v Singapuru, jenž deklaroval přání daleko užší spolupráce v oblasti (se zřetelným výhledem na budoucí formu *ASEAN* jako organizace sdružující všechny země jihovýchodní Asie, tj. tzv. koncepce *ASEAN 10*). Zvláštní důraz se kladl na vztahy mezi blokem samotným a zeměmi Indočíny. Summit vytyčil konkrétní harmonogram integrace zemí Indočíny do sdružení. Vyjma této skutečnosti byl mítink bezpochyby významný také rozhodnutím ustanovit *Zónu volného obchodu ASEAN* (*AFTA*) s přednostními celními tarify pro členské země po 15 let (později zkráceno na 10) počínaje lednem 1993. *ASEAN* tím prohloubil spolupráci a umožnil nový rozvoj pro všechny země v oblasti. Vietnam se spolu s Laosem zúčastnil konference v Bali v červenci 1992, což byl také důležitý mezník, kde obě země získaly status pozorovatele. Na konferenci zahraničních ministrů *ASEAN* v Bangkoku v roce 1994, které se poprvé zúčastnili ministři všech 10 zemí, byla společně vyjádřena touha po míru, stabilitě a kooperaci. Nedlouho poté se konalo první setkání *Regionálního fora ASEAN* (*ARF*), které se zúčastnili delegáti 17 zemí EU. Zde proběhla mimojiné diskuse o bezpečnostní situaci v jihovýchodní Asii. *ARF* tak otevřelo *ASEANu* další možnosti spolupráce a zvýšilo jeho prestiž na mezinárodní úrovni. V červenci 1995 se Vietnam stal oficiálním členem *ASEAN* v Bandar Seri Begavanu (Brunej). Zajímavé je, že zatímco se celkový objem zahraničních investic ve Vietnamu v poslední době snižuje, v případě investic směřujících ze zemí *ASEAN* to neplatí.

Je jistě důležité připomenout, že Vietnam k *ASEANu* přistupuje jako k jedné, nikoli k jediné politicko-ekonomické možnosti transformace a vlastní realizace. Do jisté míry protiváhou je Vietnamu v tomto smyslu rozvíjení bilaterálních vztahů s USA (významným krokem byla v tomto ohledu poslední oficiální Clintonova návštěva v zahraničí, za jejíž cíl si prezident symbolicky zvolil právě VSR; uskutečnila se v říjnu 2000), Japonskem, Jižní Koreou, Austrálií, ale především nově koncipované vztahy s dříve zneprátenou Čínou¹⁴, ale i s tradičním Ruskem.

---

¹⁴ V době krize *ASEAN* přibyl na návštěvu Číny premiér *Phan Văn Khải* a společně se svým čínským protějškem konstatovali a vyzdvihli „Výhody stability socialistického hospodářského zřízení na pozadí nedávné asijské finanční krize“ a dále se shodli na tom, že „i přes ořesy na finančních trzích si ekonomiky obou států dokázaly udržet sociální stabilitu a hospodářský vývoj, což plně prokázalo výhody socialismu“. A dále: „Podle agentury Nová Čína vyjádřil vietnamský předseda vlády obdiv tomu, že Čína udržela stabilitu své měny a realizovala svůj plán na osmiprocentní hospodářský růst. Oba premiéři se také dohodli, že nenásilně vyřeší do

V listopadu 1998 vstoupil Vietnam do *Organizace asijskopacifické hospodářské spolupráce* (APEC). V současné době probíhají jednání se *Světovou obchodní organizací* (WTO). Zde ovšem zbývá formulovat dlouhodobou strategii pro zahraniční investory a reformovat celní systém, aby byl v souladu s představami WTO. Pokud jde o organizaci v AFTA, zde je plné členství Vietnamu vázáno na splnění všech náležitostí do roku 2006.

1.4 IX.sjezd KSV

V dubnu roku 2001 se v Hanoji konal 9.sjezd KSV, na kterém bylo zvoleno nové vedení a do čela KSV byl zvolen *Nông Đức Mạnh*, bývalý předseda Národního shromáždění, příslušník národnostní menšiny Tày, který se narodil v roce 1940 a do KSV vstoupil roku 1963. V letech 1966-71 studoval na Vysoké lesnické škole v tehdejší Leningradě. Díky všeobecně známému faktu, že jde o stoupence velmi liberálního křídla Komunistické strany Vietnamu (KSV), vyvolala jeho volba okamžitou polemiku o možném zahájení politických reforem. Na to, jak oprávněnou si bude ale nutné posečkat. Mnoho analytiků však tvrdí, že politické reformy Vietnam provádět nehodlá (například v tomto směru tolerantní ASEAN je ani nepožaduje). Současný premiér *Phan Văn Khải* to v roce 1999 vyjádřil takto: „Preferujeme ekonomické změny, ale současně realizujeme politické reformy v rámci udržení sociální stability.“ A to tempem, které je: „vhodné pro naše podmínky.“¹⁵ Na druhou stranu může být zajímavé, že změna v nejvyšším vedení KSV přichází relativně krátce po smrti druhého z nejlegendárnějších vietnamských vůdců - expremiéra *Phạm Văn Đônga* (zemřel v únoru 2000), který se podle některých pramenů „těsně před svou smrtí zřekl komunismu a který budování socialismu ve Vietnamu označil za fatální chybu.“¹⁶

Sjezd zhodnotil uplynulé období a schválil *Strategii sociálního a hospodářského rozvoje země do roku 2010* a z ní vycházející *Pětiletý plán sociálního a hospodářského rozvoje Vietnamu na období 2001-2005*. Strategie stanovila na období 2001-2010 tyto hlavní hospodářské cíle¹⁷:

- 1) Zlikvidovat hlad a extrémní chudobu,
- 2) Zajistit všeobecné nižší střední vzdělání pro všechny,
- 3) Snížit procento podviživených dětí z 1/3 na 15-20%,
- 4) Prodloužit průměrný věk z 68 na 70-71 let,
- 5) Zvýšit dostupnost pitné vody v městských aglomeracích z 65 na 90%
- 6) Zvýšit zalesněnost z 28% na 43%.

Tyto cíle mají být dosaženy splněním následujících ukazatelů:

- 1) Roční hospodářský růst 7%,
- 2) Do r.2010 zdvojnásobit HDP,
- 3) Investice zvýšit na 30% HDP,
- 4) Roční růst exportu alespoň 14%,
- 5) Podíl zemědělství na tvorbě HDP snížit z dosavadních 25% na 17%,
- 6) Podíl průmyslu na tvorbě HDP zvýšit z 35% na 40%,
- 7) Podíl služeb na tvorbě HDP zvýšit ze 40% na 42-43%.

---

konce tisíciletí hraniční spory a neshody o vymezení kontroly nad Tonkinským zálivem.“ → Přednosti socialismu, Haló noviny 21.10.1998, str.6

¹⁵ Buchert, Viliam, Měníme se podle svého, říká vietnamský premiér, Mladá fronta Dnes, 16.12.1999, str.9

¹⁶ Kovařík, Jan, Britské listy, Předběhne Vietnam Čínu?, <http://www.britskelisty.c.../0105/20010503j.html>

¹⁷ Zpravodaj Česko-vietnamské společnosti, č.2/2001, str.39

Takové ambice má Vietnam do nového století. VSR se dnes podle vlastních oficiálních politických teorií nachází v tzv. *Přechodném období vedoucím k socialismu* (POVS), respektive v jeho druhé vývojové etapě, která se nazývá *Etapou industrializace a modernizace*. Podle školních učebnic se má POVŠ skládat z jednotlivých vývojových etap, jejichž počet ovšem není ještě stanoven. Účel celého POVŠ, který je někdy jako takový ztotožňován se *socialistickou revolucí*, je ale teoreticky vyjasněn: „Vytvořit dostatečnou materiálně technickou základnu k přechodu k socialismu“¹⁸. K vlastním oficiálním politologickým definicím, představám a současné ideologii KSV se ale vrátíme později. V následujících kapitolách se budu věnovat přeměně vietnamské společnosti, a to s důrazem na úvodní období reformy *đổi mới* od 6. sjezdu KSV do rozpadu východního bloku, tedy do roku 1990. Předmětem hledání budou otázky: Jak se stalo, že během patnácti uplynulých let se VSR natolik změnila? Jak změna probíhala, co bylo jejími příčinami a jaké byly osudy, prohry a výdobytky *đổi mới* v její úvodní fázi?

2. Od sjednocení ke krizi

2.1 Počátky výstavby socialismu ve sjednoceném Vietnamu

VDR, založená v září 1945 se na cestu k socialismu vydala jako po všech stránkách zaostalá zemědělská země s převažující rolnickou malovýrobou, jako země, která „neprošla obdobím kapitalistické společensko-ekonomické formace“ a zatím „uskutečňuje lidově-demokratickou národní revoluci“¹⁹. Navíc vietnamská dělnická třída, jako teoreticky ústřední motor socialistické revoluce, byla velmi málo početná, z čehož vyplývá, že oba dva základní předpoklady pro možný přechod k socialistické společnosti vůbec neexistovaly. Nejednalo se ale o netušený problém, protože s touto otázkou se komunistické hnutí v Indočíně pokoušelo vyrovnat již od svých počátků, kdy bylo nutné teoreticky definovat možnou vietnamskou revoluci. Vztah mezi národním osvobozením a socialismem charakterizovala už Komunistická strana Indočíny: „Vietnamská revoluce (vedená proletářskou stranou) je kontinuálním vývojem od lidovědemokratické národní revoluce k revoluci socialistické“²⁰. Tentýž vztah vyjádřil prezident Ho Či Min takto: „Jestliže chceme zachránit zemi a osvobodit národ, nemáme jiné cesty než proletářské revoluce“²¹, nebo přesněji: „Největším našim specifickým v přechodném období je přímá proměna zaostalé země v zemi socialistickou, a to bez etapy kapitalistického rozvoje.“²²

Národní lidovědemokratická revoluce byla pokládána za skončenou až sjednocením země v roce 1975: „Od války jsme přešli k míru, od rozdělené a ovládané nekoloniální země jsme přešli k zemi nezávislé a sjednocené, od dvou strategických úkolů národní lidově-demokratické revoluce a revoluce socialistické jsme přešli k jednomu strategickému úkolu - revoluci socialistické“²³. „V dnešní epoše, kdy národní nezávislost a socialismus nejsou od sebe v naší zemi odděleny, kdy dělnická třída drží revoluční vedoucí úlohu, je vítězství národní lidovědemokratické revoluce začátkem socialistické revoluce, začátkem Přechodného období vedoucího k socialismu“²⁴. Toto prohlášení nám sice pomáhá objasnit, kdy POVŠ

¹⁸ Chủ nghĩa xã hội khoa học, str.57

¹⁹ Đại cương lịch sử Việt Nam, str.12

²⁰ Luận cương chính trị (tháng 10, 1930) → Lịch sử Đảng Cộng sản Việt Nam, str.38

²¹ Tuyên tập (Hồ Chí Minh), str. 705

²² Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên, str.190

²³ Lịch sử Việt Nam từ 1975 đến nay, str. 27

²⁴ Tamtéz, str. 26

začíná, je však nasnadě upozornit, že POVS bylo v době po sjednocení těžko srozumitelným, vágním souslovím bez konkrétního obsahu. Jelikož ale tato definice explicitně ztotožňuje socialistickou revoluci s POVS, je možné pouze konstatovat, že národní lidově-demokratická revoluce, která byla úspěšně završena osvobozením a sjednocením země v roce 1975, vyústila podle původního (1930) i nového stranického (1977) programu automaticky v uskutečňování revoluce socialistické.

Po vítězné válce a sjednocení země v roce 1975 tak vstoupila vietnamská revoluce do nové etapy, kdy se nový stát sice stal plně nezávislou a sjednocenou zemí, což bylo všeobecně pokládáno za základní podmínku zdárného ekonomického rozvoje země, na druhou stranu však Vietnam musel neprodleně začít odstraňovat těžké následky války a neokolonialismu, překonat potíže způsobené přírodními pohromami v letech 1976-77, stanovit generální linii, plán a ekonomický kurs pro následující období. Stát se navíc musel začít potýkat se zdánlivě neřešitelnými problémy nezaměstnanosti, prostituce a drog na jihu země. Na druhou stranu jižní Vietnam nabízel modernější a válkou daleko méně zničenou materiální a technickou základnu²⁵, kterou však, jak se záhy ukázalo, bylo velmi komplikované přizpůsobit podle požavků socialistické výroby a organizace práce, zejména díky technologické závislosti na Spojených státech.

Po pádu republiky Jižní Vietnam tedy čekal KSV (tehdy ještě Vietnamská strana pracujících) úkol, pro jehož řešení nebylo předlohy - sjednotit zemi. Orgány prozatímní revoluční vlády převzaly pod kontrolu banky a průmyslové závody, zrušily řadu zákonů, rozpustily řadu politických stran a organizací. Prvním úkolem sjednocené země bylo odstranění vlivu kompradorů v jižním Vietnamu, se kterým se započalo na konci roku 1975 a které spočívalo v postupné socializaci soukromých podniků. Souběžně s tím se obnovovala výroba. Nové Národní shromáždění Vietnamu, zvolené 25. dubna 1976 na svém prvním zasedání vyhlásilo vznik Vietnamské socialistické republiky s hlavním městem v Hanoji. Po následném 4. sjezdu KSV v prosinci 1976 se přistoupilo k realizaci odstraňování „disproporcí mezi Severem a Jihem“. Strana, v čele s nově zvoleným generálním tajemníkem *Lê Duãnem*, se rozhodla pro model, jež měl Jižnímu Vietnamu zaručit co nejrychlejší přechod k socialismu. Právě tyto kroky se mimojiné staly v pozdějších letech terčem kritiky reformátorů. Do nejdůležitějších vedoucích pozic byly na jihu země jmenovány kádry z bývalé VDR.

Konkrétním výsledkem této politiky bylo, že všechny průmyslové, obchodní, dopravní, stavební podniky a podniky z oblasti služeb byly přibližně v polovině roku 1979 ve státních rukou, přičemž jejich výrobní činnost byla organizována podle stanov 4.sjezdu, konaného v roce 1976. V průmyslovém odvětví se tak změnilo 1.500 velkých a středních soukromých podniků na 650 podniků státních, které se na celkové produkci jižního Vietnamu podílely 70%.

Na venkově mezitím probíhala kolektivizace zemědělství, zakládání družstev, kolektivních dílen a tzv. skupin vzájemné pomoci, jejichž počet byl na konci roku 1979 v jižní části země asi 15.000. Znamenalo to jasné politické „ne“ jakýmkoli jiným, než kolektivním způsobům výroby. I přes to se ale jihovietnamské zemědělství nepodařilo kolektivizovat s takovou razancí, jak bylo původně přepokládáno. Zatímco na severu bylo k roku 1981 kolektivizováno 96,8 % rolnických hospodářství, na jihu to bylo pouze 30 %.²⁶ Některé prameny dokonce uvádí, že v součtu průmyslu i zemědělství bylo ještě v roce 1984, tedy po devíti letech kolektivizačního úsilí, 80% ekonomiky jižního Vietnamu v soukromých rukou²⁷.

²⁵ podle → *Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên*, str.93

²⁶ podle → Vietnamská socialistická republika. str. 104

²⁷ Lairson, Thomas D. ,*The Vietnamese Economy: 1985-1991* → <http://www2.centenary.edu/vietnam/lairson/primer27.html>

Ekonomiké zaostání, které způsobila několik desetiletí trvající válka, se ještě prohloubilo ekonomickým embargem, které na Vietnam uvalily Spojené státy a ke kterému se připojili i některé ostatní kapitalistické země, a dále pokračujícími vojenskými střety (Čína) a intervencemi (Kambodža). První pětiletka dosáhla pomocí rozličných kampaní jistých hospodářských úspěchů, začalo se s budováním *nových ekonomických zón*, především v deltě Mekongu, na jihovýchodě jižního Vietnamu a v provincii Tây Nguyê. V první pětiletce se vyrobilo o 100.000kW více elektrické energie, vytěžilo o 2 mil. tun více uhlí, 500 tun cementu. Výstavbou 1.700 kilometrů železnice, 3.800 km silnic, 30.000 km mostů a zprovozněním po třicet let nefunkčního železničního spojení mezi Hanojí a Ho Či Minovým městem²⁸ na trase *Sjednocení* se obnovila také základní dopravní infrastruktura. Do zemědělství přibylo přes 18 tisíc nových strojů, zvýšil se počet zemědělsky obdělávatelné půdy o 25%, Vietnam dosáhl 580.000 hektarů zalesněných ploch²⁹.

Zbývá dodat, že od roku 1976 byla vietnamská ekonomika stále řízena centrálně a vedena pětiletým plánem. Byl upřednostněn těžký průmysl na úkor ostatních ekonomických odvětví, přičemž příliš těsná centrální kontrola a slabý management ekonomiky vedly k úpadku průmyslové a zemědělské produkce.

2.2 1981-85

Na 5.sjezdu KSV, který se konal na konci března 1982 bylo konstatováno, že je třeba pokračovat v realizaci výstavby socialismu, uplatňování diktatury proletariátu a snižovat rozdíly v plánování výstavby v obou částech země, které pramenily z odlišných výchozích podmínek Severu a Jihu. Byly stanoveny dva hlavní úkoly: za prvé úspěšná výstavba socialismu a za druhé vojenská připravenost k obraně vlasti. První bod se později stal terčem kritiky, jelikož právě on byl ztělesněním „subjektivismu a voluntarismu“³⁰ v přístupu k výstavbě socialismu. Již na tomto sjezdu se ozvaly hlasy, které reflektovaly prohlubující se ekonomickou krizi, ale nedostalo se jim náležité pozornosti, takže i následující období probíhalo ve znamení zhoršující se hospodářské situace obyvatelstva celé země. V politické rezoluci ÚV KSV se psalo: „Budujeme socialismus za velmi složitých mezinárodních okolností, v době, kdy se naše země potýká s vážnými těžkostmi. Musíme chápat, že výstavba socialismu je ve všech svých aspektech zcela novou záležitostí, nesmíme ani na chvíli podcenit vlastní slabiny a nedostatky, ačkoli jsme si vědomi, že k jejich odstranění je třeba čas.“³¹

Tíživý byl také deficit obchodní bilance na straně vývozu, obrovský nárůst byrokracie a korupce ve státní správě a pokračující embargo Spojených států. Nestabilní bylo i mezinárodní postavení a bezpečnost Vietnamu v regionu. Vztahy s členskými zeměmi ASEAN se zejména po vietnamském osvobození Kambodže od polpotovské vlády ještě více zhoršily, i když po celou dobu se VSR snažila o udržení politického dialogu. Vztahy s Čínou byly poznamenány pokračujícími ozbrojenými střety na hranicích a de facto žádné neexistovaly. VSR byla také zadlužena i vůči nesocialistickým státům. Aby se mohla vyplatit, potřebovala půjčky z Mezinárodního měnového fondu (MMF). Už dávno před reformami - v roce 1982 - podmínil MMF úvěry zásadními strukturálními změnami.

5.sjezd formuloval následující, resp. probíhající období jako *Přechodné období vedoucí k socialismu (POVS)* a poprvé v historii zdůraznil, že toto období bude obsahovat několik etap. To znamenalo částečnou změnu teoretických východisek strany od „co

²⁸ V roce 1976 se byl Saigon přejmenován na Ho Či Minovo město.

²⁹ podle → Lịch sử Việt Nam từ 1975 đến nay, str.33

³⁰ Dívát se pravdě do očí, Rudé právo 22.1.1987, str.7

³¹ Lịch sử Việt Nam từ 1975 đến nay, str.38

nejrychlejšího vybudování socialismu“ k „postupnému budování materiálních základů pro přechod k němu“. Úvodní etapa POVS byla nazvána *Počáteční desetiletou etapou* a její trvání bylo naplánováno na léta (1981-90). Jako hlavní úkoly sjezd stanovil: pokračování výstavby socialismu, zvyšování politické jednoty lidu, odstraňování potíží a negativních jevů, stabilizace materiálního života občanů a vytvoření dostatečných ekonomických předpokladů pro následující etapu.³²

Největším problémem však stále zůstávala agrární politika na Jihu. Zbrklá kolektivizace vedla k dramatickému poklesu objemu produkce rýže, jejímž výsledkem byly hladomory, popřípadě jejich akutní hrozba, a to několikrát v osmdesátých letech. Strana byla nucena se obrátit více k praxi a efektivitě produkce, než k samotnému dogmatu, čili politické teorii. Z toho plynuly i pokusy s poloprivatními farmami v roce 1981, které proběhly i na severu země. Protože se výsledky ukázaly jako úspěšné, byly později aplikovány v celostátním měřítku právě pod heslem *đổi mới*. V některých pramenech jsou tyto kroky hodnoceny jako první „pionýrské reformy vedoucí k obnově“.³³ O co šlo? Byl zaváděn systém takzvaných individuálních, nebo skupinových, fakticky rodinných smluv. Rolníci, jimž byla na pět let svěřena družstevní půda do vlastní péče byly povinni odevzdat státu (družstvu) smluvní dodávky a zbytek úrody si mohli ponechat a naložit s ním podle vlastního uvážení. Účinnost těchto opatření se projevila již při nejbližší sklizni v roce 1981, kdy vietnamské zemědělství i přes nepřízeň počasí dosáhlo rekordního výsledku: bylo sklizeno přes 15 milionů tun potravinářských plodin (v přepočtu na neloupanou rýži). Ale po několika letech byly tyto stimuly vážně oslabeny neekvivalentními vztahy mezi družstvy a rolníky. Třebaže družstva jen nepatrně přispívala k rozvoji výroby, ponechávala rolnickým rodinám nanejvýš 15-20% úrody, přičemž plán dodávek se neustále zvyšoval, takže ze zvýšených výkonů a sklizně těžilo hlavně družstvo, ale rolník jen minimálně. Odpor proti těmto opatřením se objevil dokonce i mezi lokálními kádry strany, tedy státními zaměstnanci - předsedy družstev, kteří žádali větší autonomii a širší kompetence založené na samosprávě.

Není náhoda, že reforma už tehdy připomínala Leninovy koncepce *Nové hospodářské politiky* (NEP) ze sovětského Ruska, která se také stala jedním z ideových východisek *đổi mới*. Půda směla být pronajata, půjčena, za jistých podmínek dokonce i zděděna. Mnoho družstev bylo rozpuštěno.

Už letech 1980-85 zahraničně obchodní obrat VSR vzrostl; roční přírůstek činil 8,3%. Bylo toho dosaženo především zvýšením vývozu řemeslnického zboží, výrobků domácího průmyslu a nezpracovaných zemědělských produktů, kdežto objem exportu průmyslových výrobků rostl pomaleji, takže jeho podíl se snížil z 69,5 na 61,3%. V importu byl patrný velmi vysoký podíl zahraničních výrobních prostředků – přes 80%.

Vietnam potřeboval akutně především rýži, a proto musel využít všech příznivých faktorů pro další rozvoj zemědělství, které by zajistilo nejen dostatek potravin pro vlastní obyvatelstvo, ale i pro export. V tehdejší době byl Vietnam společně s Kubou jedinými dvěma zeměmi RVHP se subtropickým a tropickým podnebím. Praxe brzy ukázala, že plán vytvořit na dosud neobdělávaných, nebo válkou zpustošených půdách tzv. *Nové ekonomické zóny* a najít tak jednak práci pro alespoň část miliónové armády nezaměstnaných, která byla dědictvím jihovietnamského režimu, jednak získat zemědělské produkty pro vývoz, nebyl reálný. Neztroskotal na tom, že by noví osídlenci neuměli pracovat v zemědělství, jak se někdy uvádělo v západním tisku – nezaměstnaní z jihovietnamských měst totiž prakticky všichni pocházeli z venkova, z něhož je vyhnala válka. Ztroskotal zřejmě proto, že se nepočítalo s tím, že v *nových ekonomických oblastech* bude nutno napřed vybudovat nebo obnovit zavodňovací systémy, což znamenalo, že plodnost půdy bude stoupat jen pomalu,

³² Lịch sử Việt Nam từ 1975 đến nay, str.40

³³ Tran, Edward, Doi Moi in Vietnam, A Small Tiger's Growth Spurt Comes to an End
→<http://www.columbia.edu/cu/cear/issues/fall97/text-only/regional/tran.htm>.

takže místo, aby tyto zóny produkovaly pro vývoz, bylo po několik let nutné zásobovat je potravinami odjinud, ze starých zemědělských oblastí. Připočetl-li se k tomu rychlý populační růst, byl výsledek ten, že se Vietnam místo vývozcem stal stálým dovozcem obilí.

Ukázalo se také, že původní zaměření na rychlou industrializaci výstavbou velkých průmyslových závodů nejenže neléčí nezaměstnanost, neboť moderní technika požadovala jen málo, ale zato kvalifikovaných pracovních sil, nýbrž naopak začala potlačovat tradiční řemeslnou výrobu a dokonce i zájem zemědělců na zvyšování produkce, za niž na trhu nemohli již dostat zboží, které potřebovali. To znamenalo, že vietnamský venkov projevoval zčásti tendenci upouštět od zboží výroby (pro trh) a vracet se k primitivnímu stádiu subsistenčního hospodaření, to jest produkovat potraviny jen pro vlastní potřebu a vyrábět si doma nezbytné nástroje, oblečení apod.

Produkce nejdůležitějších druhů spotřebního zboží byla totiž na velmi nízké úrovni a v přepočtu na osobu představovala minimálně přípustné normy, nebo byla dokonce pod nimi. Podle hodnocení vietnamských ekonomů byly minimální potřeby obyvatelstva ve tkaninách zajišťovány pouze ze 70%, v konfekci a v textilních výrobcích z 50%, v papíru z 60-70%, v domácích potřebách jen ze 45-47%. Nebylo tajemstvím ani to, že technická úroveň vietnamských výrobků široké spotřeby zaostávala za celosvětovou úrovní o 20 až 50 let. Tuzemské výrobky nešly pochopitelně na odbyt, spotřebitelé dávaly přednost zahraničním, které se do země dostávaly nejrůznějšími způsoby včetně kontrabandu³⁴.

Z toho vyplývala nezbytnost pomoci RVHP Vietnamu nejen v budování těžkého průmyslu, ale i průmyslu vyrábějícího spotřební zboží, které bylo v tehdejší době krajně nedostatkové, jako byl textil, kuchyňské nádobí, zemědělské a řemeslnické nářadí, předměty dlouhodobé spotřeby, dále cement, hnojiva aj.

Nebezpečně rostla inflace – ceny na volném trhu byly v roce 1984 ve srovnání s rokem 1980 patnáckrát vyšší.

I přes tyto špatné ukazatele, zemědělská výroba v období 1980-84 ročně rostla průměrně o 4,9%, oproti 1,9% v období 1976-80. Průměrná produkce obilnin, včetně rýže vzrostla z 13,4 mil. tun (1976-80) na 17 mil tun (1980-84). Průmyslová výroba dosáhla průměrného růstu 9,5% oproti 0,6% (sic!). Výroba elektrické energie vzrostla o 456.000 kW, těžba uhlí o 2,5 mil. tun, produkce cementu se zvýšila o 2,4 mil. tun, papíru o 58.000 tun, meliorační a zavlažovací plochy se zvětšily o 309.000 hektarů³⁵. Téměř dostavěné byly i elektrárny Hoà Bình a Trị An. Výsledky to ale byly stále nedostačující: „Obecně vzato jsme nesplnili cíle, které jsme si předsevzali na 5. sjezdu, tedy stabilizovat společensko-ekonomickou situaci a stabilizovat život lidí.“³⁶

3. Reforma *đổi mới*

3.1 VI.sjezd KSV

Po uplynutí první dekády od osvobození a sjednocení země bylo díky dosaženým výsledkům naprosto zřejmé, že i přes některé uvedené hospodářské úspěchy se VSR nejen nepozvedla z ekonomické krize, která postupně zasáhla všechna odvětví, ale naopak do této krize upadala stále propastněji. Kýžený a všeobecně očekávaný blahobyt se jako světlo na konci tunelu nedostavoval a důvěra v něj, jakožto ve společenskou vizi, rok od roku nenávratně mizela. Samotná strana a její kádry, které chronické apriorní potíže ještě

³⁴ podle → Klinderová, Iva, Vietnam žije obnovou, Nový Orient č.5, 1989, str.129

³⁵ Lịch sử Việt Nam từ 1975 đến nay, str.43

³⁶ Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VI.str. 17-18

omlouvaly vleklou a strastiplnou válkou proti Francii a USA, zřejmě stále nebyly schopny rozpoznat pravé příčiny tak bezprecedentního zaostávání.

Na konci 70tých a začátkem 80.let se objevovaly už tak závažné společensko ekonomické problémy, že se dodnes toto období nazývá *krizí*³⁷ i v oficiálních stranických dokumentech. Situace se postupně zhoršovala až v polovině 80.let dospěla do bodu, kdy bylo všem vedoucím činitelům jasné, že dosavadní koncepce výstavby socialismu jsou neudržitelné, k čemuž velkou měrou přispěla také obrovská inflace v první polovině 80.let³⁸.

Zřejmě prvním signálem možných změn byly závěry 8.pléna KSV, které se konalo 10.6.1985 a jejímž hlavním bodem jednání byla mzdová politika. Některé prameny uvádějí, že již zde padlo rozhodnutí o reformách, které pak vzápětí byly díky dále se prohlubující inflaci zastaveny³⁹ a dostupné vietnamské materiály tomu nasvědčují: „Musíme definitivně zrušit patronátní byrokratický systém dotací a přerozdělování“⁴⁰. Větu takového druhu lze jistě právem považovat za flagrantní změnu tónu oproti rezolucím předešlým. K úvaze o 8.plénu jako o první vlašťovce také přispívá fakt, že právě zde byl do ÚV znovuzvolen pozdější generální tajemník a spolutvůrce *đổi mới* - *Nguyễn Văn Linh*.

V červnu 1986 generální tajemník KSV *Lê Duẩn*, který tuto funkci vykonával přes 26 let. Jeho smrt přišla právě v okamžiku vznikajícího myšlenkového kvasu mezi nejvyššími stranickými představiteli. Ve funkci ho nahradil *Trùng Chinh*. Ten tuto funkci vzkonával již jednou a to v letech 1951-56.

V této době stagnujícího růstu, nedostatku jídla, deficitního rozpočtu, vzrůstající inflaci a dalších chronických obchodních nerovnovážeností se schylovalo k 6.sjezdu KSV a bylo zřejmé, že sjezd provede bilanci jedenácti let, jež uplynula od osvobození a znovusjednocení země. Sjezdu už od jara předcházela „široká příprava“ členské základny, kdy každý člen před kolektivem musel provést sebekritiku, podle Ho Či Minových stranických direktiv a veřejně složit účty z toho, jak na svém místě přispěl k naplňování generální linie strany – linie výstavby socialismu, jak ji stanovil 4.sjezd v roce 1976 a jak ji konkretizoval sjezd pátý v roce 1982.

Dá se říci, že uvnitř KSV propukla živá diskuse jejímž ústředním tématem byla otázka proč se za uplynulých deset let výstavby socialismu společnost dostala do takové krize a ekonomické stagnace a bylo také jasné, že musí dojít k změnám. K příležitosti nadcházejícího 6. sjezdu KSV měl být pod názvem *Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên* vydán společensko-ekonomický analytický sborník, sepsaný tehdejší intelektuální stranickou elitou – děkany, profesory, členy ÚV KSV. Sborník sice vyšel až po sjezdu, ale z materiálů, které obsahuje, jasně vysvětluje touhu po reformách i to, že k přijetí *đổi mới* jako oficiální doktríny muselo nevyhnutelně dojít. Reflektuje totiž teoretické změny východisek a hodnotí předcházející období v duchu, který měla strana záhy přijmout za svůj: „Už nemůžeme více myslet, činit a žít jako za stara, musíme uskutečňovat novou změnu, každý člověk se musí sám obrodit, od základů, od oblastí až k celé společnosti musí proběhnout proces *đổi mới*,“⁴¹ nebo na jiném místě: „potřebujeme především nové pojetí a novou změnu myšlení.“⁴²

Na 6.sjezdu KSV, který se konal od 15. do 18.12.1986 a kterého se zúčastnilo 1.129 delegátů z celé VSR, zazněla ostrá kritika politiky uplynulých let. Na sjezdu bylo přítomno 35 delegací různých zahraničních komunistických a levicových stran. Delegaci KSČ vedl Josef

³⁷ Lịch sử Việt Nam từ 1975 đến nay, str.82

³⁸ „inflační míra byla v roce 1985 – 775%“ → <http://tew.ruca.ua.ac.be/CAS/PDF/CAS21.pdf>

³⁹ podle → Regional surways of the world, Tha Far East and Australia, str. 1231

⁴⁰ Almanach, Những sự kiện lịch sử Việt Nam, str.441

⁴¹ Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên, str.11

⁴² Nhân dân, 16.12.1986

Kempný, tehdy člen předsednictva ÚV KSČ a předseda České národní rady⁴³. Politickou zprávu přednesl na sjezdu generální tajemník KSV a předseda státní rady *Truong Chinh*. V ní se uvádělo, že „vietnamský lid prošel za posledních pět let cestou zkoušek. Bylo dosaženo některých úspěchů, ale ještě stále přetrvávají nedostatky a chyby. Odhalení jejich příčin musí sloužit k přijetí takových opatření, která povedou k nápravě.“⁴⁴ *Truong Chinh* dále řekl, že „úkolů stanovených 5.sjezdem strany nebylo dosaženo a to především pokud jde o stabilizaci sociálně ekonomické situace a životní úroveň obyvatel. Růst výroby neodpovídal možnostem země a množství vynaložené práce. Produktivita práce je nízká, přírodní zdroje jsou nedostatečně využívány. Úloha státního sektoru je ještě slabá.“⁴⁵ Poslední věta zazněla na obou předcházejících sjezdech, v prosinci 1986 ovšem jakoby naznačovala, že nadchází konec éry tehdejšího politbyra. V KSV totiž měly zvítězit tendence, které chtěly v budoucnu prosazovat ekonomiku vícesektorovou a krizi VSR vnímaly jako krizi hlubokou a ne jako „určité potíže“⁴⁶, jak se na sjezdu vyjádřil *Truong Chinh*. Už úvodní den sjezdu, kdy *Truong Chinh* přivítal zahraniční delegace řekl, že „nynější rokování vietnamských komunistů upřesní linii 4.a5.sjezdu týkající se hlavních směrů rozvoje.“⁴⁷ Je možné, že toto upřesnění přesáhlo *Truong Chinhovi* představy? Ať tak či onak, výsledkem sjezdu bylo „odvolání“ nejvyšších stranických představitelů *Truong Chinhe*, *Phạm Văn Đônga* a *Lê Đức Thọ*, který sám už v květnu roku 1986 otevřeně uznal nedostatky stranického vedení: „věk, patolizalství a oportunistus, korupci a přílišnou patriarchalitu vůči mladším členům vedení strany“.⁴⁸ Nezvolením odstaveným funkcionářům byla v souladu s tradicí „*tôn sư trong Đạo*“⁴⁹ nabídnuta místa poradců v Ústředním výkonném výboru KSV, což fakticky znamenalo jejich definitivní odchod z nejvyšších míst. Jistý vliv si však zachovávali nadále., například v knize *Regional surways of the world, Tha Far East and Australia* se uvádí, že právě *Lê Đức Thọ* měl „obrovský vliv a postavení až do své smrti v říjnu roku 1990“⁵⁰.

Novým generálním tajemníkem byl zvolen *Nguyễn Văn Linh* a za další členy politického byra ÚV KSV byli zvoleni: *Phạm Hùng*, *Võ Chí Công*, *Đỗ Mười*, *Võ Văn Kiệt*, *Lê Đức Anh*, *Nguyễn Đức Tâm*, *Nguyễn Cơ Thạch*, *Đông Sĩ Nguyên*, *Trần Xuân Bách* (v devadesátých letech emigrant a kritik politického systému ve VSR, zmíním se o něm později), *Nguyễn Thanh Bình*, *Doãn Khuê* a *Mai Chí Thọ*. Kandidátem politického byra byl zvolen *Đào Duy Tùng*. Do nového třináctičlenného byra tak bylo zvoleno jen pět nových tváří, což dobře vystihovalo moment kontinuity v probíhající změně. *Nguyễn Văn Linh* ve svém úvodním projevu „vysoce ocenil zásluhy soudruhů *Truong Chinh*, *Pham Van Donga* a *Le Duc Thoa* a označil je za příklad oddanosti revoluci a čistoty komunisty.“⁵¹

Občas se v souvislosti s členy tzv. „liberálnějšího křídla“ KSV, které reprezentovali zastánci a realizátoři *đổi mới*, hovoří jako o „jižanech“. Některé analýzy totiž nepovažují za náhodu fakt, že mnoho z nich pocházelo, nebo ve své kariéře bylo politicky činných právě v jižní části země⁵². V nových funkcích to byli: premiér *Nguyễn Văn Linh*, předseda Státní

⁴³ 18.12.1986 se československá delegace setkala s předsedou *Společnosti vietnamsko-československého přátelství* *Dang Huuem*, který ve státní správě VSR tehdy zastával funkci předsedy Státního výboru pro vědu a techniku VSR. *Dang Huu* informoval československou delegaci o činnosti společnosti od jejího vzniku v roce 1982. → viz. → Přijetí zahraničních hostů soudruhem *Truong Chinhem*, *Rudé právo* 15.12.1986, str.6

⁴⁴ Začal VI.sjezd KS Vietnamu, *Rudé právo*, 16.12.1986, str.1

⁴⁵ Tamtéž, str.1

⁴⁶ Tamtéž, str.7

⁴⁷ Tamtéž, str.7

⁴⁸ *Lairson*, *Thomas D.*, *The Vietnamese Economy: 1985-1991* → <http://www2.centenary.edu/vietnam/lairson/primer27.html>

⁴⁹ dosl.: „Vážít si učitelů v Cestě“

⁵⁰ *Regional surways of the world, Tha Far East and Australia*, str. 1231

⁵¹ Skončil VI.sjezd KS Vietnamu, *Rudé právo* 19.12.1986, str.7

⁵² viz. *Regional surways of the world, Tha Far East and Australia*, str. 1231

rady *Võ Chí Công*, předseda Rady ministrů *Phạm Hùng*, předseda Státní plánovací komise *Võ Văn Kiệt* a od února roku 1987 i nový ministr obrany a pozdější prezident *Lê Đức Anh*.

3.2 Nguyễn Văn Linh

Nguyễn Văn Linh byl do politbyra znovuzvolen už na konci roku 1985, když předtím byl z něho roku 1982 po několikaleté činnosti odvolán. Důvodem byly jeho spory s *Lê Duẩnem* právě o hospodářskou politiku vůči jižnímu Vietnamu, kterou *Nguyễn Văn Linh* nazval „staremodním socialismem“.⁵³ *Nguyễn Văn Linh* se narodil roku 1915 v Hanoji a do revolučního protikoloniálního hnutí za národní osvobození se zapojil již v ranném mládí. Za distribuci protifrancouzských letáků byl už jako patnáctiletý odsouzen k trestu smrti, ale po vítězství Lidové fronty ve Francii roku 1936 byl propuštěn na svobodu, aby byl v letech 1941-45 znovu vězněn. Po srpnové revoluci pracoval jako funkcionář KSV a od roku 1950 pomáhal organizačně budovat stranu v jižním Vietnamu, kde od poloviny padesátých let organizoval ozbrojený boj. Organizačně se také podílel na strategii ofenzívy Tet na jaře 1968. Po osvobození Saigonu v dubnu 1975 se *Nguyễn Văn Linh* stal vedoucím tajemníkem Městského výboru strany Ho Či Minova města. Již v roce 1981 se stal velmi známým tím, že dovolil čínským obchodníkům, aby se vrátili do Ho Či Minova města, což umožnilo udržet v oblasti rozvoj obchodu. *Nguyễn Văn Linh* se velmi významně zasloužil o uskutečňování *đổi mới* i o stažení vojsk z Kambodži, které započalo v lednu 1989.

Nguyễn Văn Linh rezignoval v roce 1991 a ve svém následujícím životě se pomalu stával kritikem reformu, které sám zahájil. „Opěrnými body jeho kritiky se stal přemírný nárůst zahraničních investorů, úpadek morálky a prohlubující se propast mezi bohatými a chudými. *Nguyễn Văn Linh* zemřel v dubnu roku 1998“.⁵⁴

V květnu 1987 se v ústředním stranickém deníku *Nhân Dân* začaly objevovat úvodníky a články podepsané značkou NVL, které se dotýkaly nízké morálky a kreditu kádrů, nespravedlností ve straně a vládě, upozorňovaly na nutnost urychlování ekonomických změn a požadovaly rozšiřování demokracie ve stranickém životě, kritizovaly ty byrokraty, kteří se stavěli proti reformě, adresovaly výzvy novinářům a mediím, které volaly po větší kritičnosti vůči systému a byrokracii. Od srpna 1987 tyto články velmi otevřeně hovořily o ekonomických problémech země.⁵⁵ Autorem mnoha z nich byl právě *Nguyễn Văn Linh*. I když se tvrdí, že *Nguyễn Văn Linh* byl mocným obhájcem reformu *đổi mới*, ozývají se hlasy, že jejím skutečným inženýrem a konstruktérem byl tehdejší člen ÚV KSV *Võ Văn Kiệt*.⁵⁶

Võ Văn Kiệt se od mládí zapojil do osvobozenického hnutí. Po celý život vykonával řadu různých funkcí v aparátě KSV. Od roku 1958 byl členem ÚV, od roku 1982 členem politického byra ÚV KSV. Funkci náměstka předsedy vykonával v letech 1982-1991 a souběžně byl v období 1982-88 předsedou Státní plánovací komise. Od srpna 1991 byl předsedou Rady ministrů. V roce 1996 byl veřejně obviněn z korupce⁵⁷.

Významnou postavou procesu *đổi mới* se stal i *Nguyễn Xuân Oanh*, jeden z nejlepších vietnamských ekonomických poradců, který se v dnešní době zasazuje nejen o další liberalizaci reformu („Doi moi byla dobrá věc, ale ne dosti“⁵⁸), ale i o to, aby vysoké pozice

---

⁵³ Lairson, Thomas D., The Vietnamese Economy: 1985-1991, Adoption of *doi moi* → <http://www2.centenary.edu/vietnam/lairson/primer27.html>

⁵⁴ Stručně, Hospodářské noviny, 28.4.1998, str.13

⁵⁵ Lairson, Thomas D., The Vietnamese Economy: 1985-1991, Adoption of *doi moi* → <http://www2.centenary.edu/vietnam/lairson/primer27.html>

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ viz. Vietnam: Anatomy of a Peace, str.123

⁵⁸ Viet Nam Daily, March 31, 1999

ve státní správě a především ve státních podnicích, či podnicích joint venture mohly být zastávány lidmi, kteří nejsou členy strany: „Je velmi důležité, aby i lidé mimo Komunistickou stranu měli podíl na moci, protože zatím ti nejtalentovanější pro vládu nepracují. Mohu si dovolit takhle mluvit, protože již nejsem v tomto procesu činný⁵⁹.“ Takový názor vsutku balancuje na rozhraní akceptovatelnosti a toho, co strana dále nazývá *revizionismus*. *Nguyễn Xuân Oanh*, kterému je dnes přes 80 let, je člověkem s velmi pestrá historií. V minulosti zastával místo náměstka ministra financí saigonské Vietnamské republiky a po válce byl proto asi rok držen v domácím vězení. Navzdory tomu později odjel studovat do Japonska a po spuštění *đổi mới* byl povolán, aby svými zkušenostmi přispěl k projektování ekonomických reforem.

3.3 Reflexe uplynulých let

Jak se konstatuje v dokumentu přijatém KSV na 6.sjezdu, na vině za hospodářský stav země byly: „Vážné a dlouhotrvající chyby ve stranických směrnících a stranické politice, chyby ve strategii a v organizaci práce“⁶⁰ Oficiálně se v dokumentu za největší omyl stranické strategie označila „nedočkavost při postupu k uskutečňování socialismu – politika přímého postupu k socialismu“ a zní vyplývající a o tuto teoretickou bázi opřené směrnice strany. „Rychlost, síla, neotřesitelnost“ to bylo jedno z charakteristických hesel strany v období před *đổi mới*. Bylo konstatováno, že strana už na 4.sjezdu nestanovila správné cíle a základní směry sociálně ekonomického rozvoje na samém počátku uskutečňování socialistické výstavby. Takže důsledkem dřívějších pojetí byly: „Subjektivismus, voluntarismus, povrchní myšlení i činnost, uspěchanost a postup podle vlastních subjektivních tužeb.“⁶¹ Sebekritika strany vztahující se k tomuto období se opírala o tezi: „při realizaci výstavby socialismu jsme se neřídili podle objektivních historických zákonitostí, pravidel běhu historie.“⁶² Strana uznala vlastní chyby, přičemž si podle vlastních slov vzala jako kritérium sebekritiky marxismus-leninismus, který spolu s myšlenkami Ho Či Mina dodnes tvoří stranickou doktrínu. Strana pochopila, že apriorní příčinou krize není nedůsledně uplatňovaná poválečná strategie, jak se tvrdilo ještě na 5.sjezdu, ale strategie samotná. Na předních místech byla kritizována kampaňovitost, jako kopírování charakteristického znaku čínského Velkého skoku vpřed a „předčasné odstranění nesocialistického ekonomického sektoru“⁶³. Dále voluntarismus, který se po vítězné válce projevoval neomezenou důvěrou ve vlastní síly, jejíž zpochybňování bylo v prvních letech VSR stíháno jako trestný čin a trestáno. Voluntarismus však byl podle některých autorů zabývajících se vietnamskou politikou jednou ze základních ideologických momentů v celé historii VKS: „voluntarismus byl nejdůležitějším zdrojem nasazení členů a jejich nevýslovných obětí, bez kterého by válka byla prohraná.“⁶⁴ Pro oficiální politické myšlení prvních let po sjednocení země se zdálo, že jedinou překážkou na cestě k blahobytu je nedostatečná efektivita organizace práce mas. Odtud také politika kampaní, které byla pro první etapu výstavby socialismu příznačná a pojila se s všudypřítomnou atmosférou volání po definitivním a co nejrychleším odstranění soukromého sektoru v ekonomice – pochopitelně bez jakéhokoli ohledu na jeho možnou efektivitu. To mělo za úkol „ukvapenou a nepromyšlenou“⁶⁵ kolektivizaci zemědělství v co možná nejkratším časovém úseku.

⁵⁹ Viet Nam Daily, March 31, 1999

⁶⁰ Lịch sử Việt Nam từ 1975 đến nay, str.79

⁶¹ Lịch sử ĐCSVN, str. 166

⁶² Nhân Dân, 16.12.1986

⁶³ Nhân Dân, 16.12.1986

⁶⁴ Vietnam: Anatomy of a peace, str.119

⁶⁵ Klinderová, Iva, Vietnam žije obnovou, Nový Orient, č.5, 1989, str.129

Kampaně také svou podstatou velmi často porušovaly vyhlášený „princip dobrovolnosti“ a zcela jasně se v nich projevoval rozpor mezi oficiální politikou o zakládání zemědělských družstev a její praktickou realizací. Důsledně se prosazovala politika zavádění čistě socialistických typů vlastnictví, tedy státního a družstevního. Byť tehdejší vedoucí činitelé vzhledem k vnitropolitické a mezinárodní situaci jistě neměli mnoho možností výběru, jak ekonomicky řídit VSR, je jasné, že vedení státu „nevyužilo sílu a potencialitu vícesektorové ekonomiky“, která byla teoreticky chápána jako symptom kapitalismu: „A díky touto předsudku nemohla strana nikdy v praxi uznat objektivně existující principy a zákonitosti zboží produkce“.⁶⁶ K tomu velkou měrou přispěla i politika členských zemí RVHP, které po celou řadu let přistupovaly k méně rozvinutým zemím včetně Vietnamu s programem stimulace neadekvátně urychlované industrializace, čímž vlastně podle dnešního oficiálního vietnamského pohledu pomíjely celou historicky nevyhnutelnou etapu jejich rozvoje. Hektickou kolektivizaci a industrializaci označil předseda Výboru společenských a ekonomických věd Vietnamu Phạm Nhu Cương za „ušití si příliš velké košile“.⁶⁷ Vietnam tak přesně jako Rusko po občanské válce hodlal přejít k socialistickým základům výroby a distribuce: „co nejkratším, nejrychlejším a nejpřímějším způsobem“⁶⁸, jak tento přístup svého času vyjádřil Lenin. Zde již nacházíme ne náhodné paralely mezi NEP a *đổi mới*. Vrátime se k nim později.

Ve výčtu chyb pochopitelně nemůže chybět pro všechny země reálného socialismu typický přehnaný důraz na výstavbu těžkého průmyslu, na urychlení socialistické industrializace, aniž by k tomu byly potřebné předpoklady. Dá se říci, že současná vietnamská kritika období před *đổi mới* není nepodobná české polistopadové kritice hospodářské politiky minulého režimu, která považuje dvousektorovou (státní a družstevní) ekonomiku za neefektivní, po administrativní stránce byrokraticou a přehnaně protekcionistickou. Rozdíl tu ale pochopitelně existuje. Obecně totiž ideologie KSV tuto ekonomiku považuje za jedinou správnou, ale její uskutečňování může začít probíhat až v pokročilém stádiu socialistické společensko-ekonomické formace, pro kterou je charakteristický dostatečný rozvoj výrobních sil. Pro období, které se dnes nazývá *Přechodné období vedoucí k socialismu* (POVS) a které bychom mohli chápat jako „substituci kapitalismu“ je dvousektorový model nejen neadekvátní, ale jeho předčasná aplikace je pro budoucnost socialismu škodlivá, přičemž za příklad tu slouží právě období 1975-86. To je dnes ve Vietnamu označováno za *předindustriální období*, někdy také jako *počáteční fáze POVS*, jehož strategie se začala propracovávat až počátkem 80.let, respektive po 6.sjezu KSV.

Na svou obhajobu za chyby prováděné v minulosti KSV uvedla, že „pro nás byla a je výstavba socialismu ještě velmi novou záležitostí, zejména proto, že jsme se nacházeli a stále nacházíme ve velmi neobvyklých poměrech“⁶⁹.

Đổi mới nebyla jen novým pojetím reformy, ale vlastně i záchrannou brzdou možného kolapsu režimu. Mělo jít o to představit lidem socialismus v jiném světle, než jak ho znali dosud. Jako systém flexibilní, schopný reagovat na vzniklé společenské a ekonomické potíže. Bylo zřejmé, že úspěch *đổi mới* se bude poměřovat především ekonomickou „efektivitou činnosti reformy“⁷⁰. Ta byla považována za jádro, které při úspěchu může samo dokázat „výhody socialismu a jeho dynamickou povahu“⁷¹.

Ze všech uvedených důvodů jasně vyplývala potřeba neodkladně začít s uskutečňováním společenských, v první řadě ekonomických přeměn, které v některých bodech

⁶⁶ Góp phần đổi mới công tác lý luận - tư tưởng, str.81

⁶⁷ Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên, str.12

⁶⁸ (Lenin, V.I.), Spisy 32, str.85

⁶⁹ Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên, str.52

⁷⁰ Tamtéz, str.12

⁷¹ Tamtéz, str.12

dostaly i ráz přeměn politických. Samotné kádry KSV vyvodili z uplynulého vývoje závěry, že nadále „je třeba účinněji zapojit Vietnam do mezinárodní dělby práce, především samozřejmě s tehdejšími zeměmi socialistického tábora, respektive členy RVHP, ale i s ostatními“⁷². Zakládáním společných podniků, ale i přímými investicemi. Dále bylo „třeba stabilizovat společensko ekonomickou situaci, přičemž je nutné mít určeny konkrétní cíle ekonomického rozvoje VSR“⁷³. „To přímo souviselo s ideou POVS a teorií rozetapizování tohoto období, podle níž „POVS je obdobím dlouhým, složitým, procházejícím mnoha etapami, přičemž země se dnes (tj. 1986, pozn.aut.) nachází v jeho počáteční etapě... ..Počáteční etapa je přechodným malým krokem v přechodném kroku velkém“⁷⁴. Formálně to znamenalo potvrzení závěrů 5.sjezdu, kde byla *Počáteční etapa POVS* nazvána *Počáteční (desetiletou) etapou* a její trvání bylo naplánováno na léta (1981-90). Její obsah byl však roku 1986 už reformní, představy nové a podrobněji teoreticky rozpracované. V dokumentu KSV se říkalo: „Komplexním úkolem a cílem počáteční etapy v letech, které zbývají do jejího konce (1990) je všestranná stabilizace společensko-ekonomické situace a vybudování potřebných předpokladů k intenzifikaci socialistické industrializace v následující etapě.“⁷⁵ (Ta opravdu v roce 1990 přišla - od té doby hovoříme o druhé etapě, *Etapě industrializace a modernizace*).

Posledním, co na sjezdu zaznělo byl jistý obrát ve vztahu k ČLR: „Trvale zastáváme názor, že přátelství a spolupráce mezi Vietnamem a Čínou jsou mimořádně významným faktorem vývoje situace v jihovýchodní Asii. Mezi národy obou zemí existuje oddědávna přátelství, vždy projevovaly vzájemnou solidaritu a pomáhaly si v boji proti imperialismu, za nezávislost a svobodu. Společným zájmem národů obou zemí je mír, nezávislost a hospodářský rozvoj. Tyto zájmy stojí nad nynějšími rozpory. Vláda a lid Vietnamu si nesmírně váží přátelství mezi národy obou zemí a vynaloží veškeré síly na jeho obnovu. Nejednou jsme navrhovali urychleně normalizovat vztahy mezi VSR a ČLR a teď znovu oficiálně prohlašujeme: Vietnam je ochoten jednat s Čínou kdykoli, na jakékoli úrovni a kdekoli o normalizaci vztahů a o řešení dalších otázek v zájmu národů obou zemí, míru v jihovýchodní Asii a na celém světě.“⁷⁶

3.4 Přechodné období vedoucí k socialismu (POVS)

Na 6.sjezdu se tak pomocí hesla „Podívat se pravdě do očí“ konečně spustila vietnamská perestrojka - *đổi mới*. Hlavním impulsem k zahájení ekonomických reforem byla samozřejmě především svízelná finanční a ekonomická situace, kterou jsem popsal výše. Lze říci, že samotným jádrem *đổi mới* bylo snížení státních zásahů do podnikání a otevření se cizím investicím. Politika si kladla za cíl stát se soběstačnou v potravinové produkci a zvyšování životní úrovně obyvatelstva. Strana přestrala zapírat, že recept, který sama zvolila a stvrдила na dvou předcházejících sjezdech (4.a5.) byl neúspěšný a nevyhovující a nutnost realizace *đổi mới* byla shladána jako otázka „existenčního významu pro další osud země“⁷⁷.

Důležitá však byla koncepce i po stránce čistě politicko-teoretické, protože jak řekl tehdejší velvyslanec VSR v ČSSR *Nguyễn Phú Soái* „chyby a nedostatky v ekonomice

---

⁷² Skončil VI.sjezd KS Vietnamu, Rudé právo 19.12.1986, str.7

⁷³ Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên, str.61

⁷⁴ Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VI, str. 37

⁷⁵ Tamtéž, str. 40

⁷⁶ Skončil VI.sjezd KS Vietnamu, Rudé právo 19.12.1986, str.7

⁷⁷ Lịch sử Việt Nam từ 1975 đến nay, str.82, nebo Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên, str.11

pramenily z nedostatků v ideologické, kádrové a organizační práci.⁷⁸ Zároveň tedy bylo potřeba reformu zakomponovat do příslušného ideologického rámce, odpovídajícího marxismu-leninismu a Ho Či Minovým idejím. V politickém smyslu znamenala *đổi mới* revizi představ o socialismu, podle vlastní propagandy se však v žádném případě nejednalo o „revizionismus vedoucí k popření revolučních a vědeckých základů socialismu, ale o rozvinutí jeho rozmanitosti a vitality. Jednalo se o odstranění všudypřítomných a rigidních frází, o odstranění starého druhu socialismu“⁷⁹

Đổi mới byla chápána jako podmínka zdárného uskutečňování POVS, který připuštěním kapitalistických prvků do hospodářství bude suplovat historickou etapu dlouholetého spontánního procesu vývoje ekonomiky v kapitalistické společnosti (již byl Vietnam nucen vynechat), umožní rozvoj a etablování vědeckotechnické revoluce ve VSR a tak splní svůj úkol – vytvořit materiální základnu k přechodu k socialistické společensko-ekonomické formaci. To je jeden z důvodů proč jsem POVS nazval „substitucí kapitalismu“.

Na druhou stranu bylo jasné, že pouze jasné rozvržení kroků v POVS je zároveň i předpokladem k vytyčení cílů *đổi mới*: „Můžeme říci, že nejsme schopni rozběhnout program a strategii ekonomického rozvoje, jestliže okamžitě neučiníme závěry z praktických zkušeností naší země, včas si neosvojíme ideologické vymoženosti a rozmanité zkušenosti bratrských stran týkající se problémů přestavby a neprojasníme si vlastní ideologické problémy, zvláště pokud jde o socialismus, POVS a první etapu POVS. Zároveň si musíme připustit, že naše dosavadní pojetí socialismu, POVS a první etapy bylo zaostalé, chtěli jsme mít 'čistou' socialistickou společnost ihned., nechápajíc, že POVS bude v naší zemi relativně dlouhý proces.“⁸⁰ Právě nejasné definování struktury vlastního politického směřování VSR, nedostatečná pozornost k teorii POVS a jeho jednotlivých etap, chaotické vytyčování nesplnitelných cílů, popřípadě jejich zaměňování, nepochopení vlastní „pozice a postavení na lineární přímce historie“, a dokonce nepochopení jí samotné, to bylo podle ideologů *đổi mới* samotné jádro a příčina vzniklých problémů. Tak například: „Podle našeho“⁸¹ názoru se naše země stále nachází v první etapě POVS a my nemáme žádný opěrný bod, který by nám dovolil tvrdit, jestli bude POVS obsahovat dvě, tři, nebo čtyři etapy, můžeme jen předpokládat, že bude obsahovat mnoho etap. Důležitým problémem je nemýlit se a neplést si obsah první etapy POVS s obsahem celého POVS a už vůbec nezaměňovat POVS se socialistickou společensko-ekonomickou formací. Je nutné určit relativně nezávislé postavení POVS - jako období *formování* socialismu. POVS není částí a nenáleží k socialistické společensko-ekonomické formaci, a už vůbec s ní není identický“⁸². Pro pochopení současné oficiální ideologie KSV se zde jedná o velmi relevantní problém. Z osobní zkušenosti mohu doplnit, že na mou přímou otázku mi vyučující předmětu *vědecký socialismus* na VŠ Ekonomické⁸³ v Hanoji naopak odpověděla, že POVS „k socialistické společensko-ekonomické formaci pochopitelně náleží“, což je odpověď, která je v příkrém logickém rozporu s teorií POVS: „Dokonce jsou i tací, kteří se domnívají, že naše země už vstoupila do období socialismu“⁸⁴. Konkrétní stranická kritika stranické ideologie uplynulého období se v zásadě opírala výhradně o popsání teze. „Už před 5. sjezdem KSV bylo použito

⁷⁸ Rudé Právo, Dívat se pravdě do očí, 22.1.1987, str.7

⁷⁹ Lịch sử Việt Nam từ 1975 đến nay, str.83

⁸⁰ Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên, str.52

⁸¹ Vzhledem k tomu, že se právě v tomto případě, v tomto dokumentu určeném ostatním členům strany nezvykle používá 1.osoby plurálu exkluzivně, tedy posluchač není do výpovědi zahrnut, je podle mého názoru zřejmé, že se jednalo o stanovisko „liberálnější skupiny“ v KSV určené k zvážení ostatním.

⁸² Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên, str.54 → autor kapitoly *Về chặng đường đầu tiên của thời kỳ quá độ lên CNXH ở nước ta*: Dương Phú Hiệp, docent filosofie, Filosofický ústav, člen Výboru společenských věd VSR, Hanoj

⁸³ Trường đại học kinh tế quốc dân

⁸⁴ Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên, str.59

termínu *počáteční krok* s poukazem na počáteční etapu POVS. Hlavní náplň byla spatřována v dostatečné akumulaci prostředků pro industrializaci a zlepšení života lidu. Přestože jsme tedy používali tento termín, nevyhlásili jsme jasně jeho cíle. Například 24. plénium ÚV KSV, konané v roce 1975, schválilo následující rezoluci: 'Usilovat o to, abychom v následujících 15-20 letech splnili úkol vytvořit materiální a technické základy socialismu v naší zemi.' Jestliže předpokládáme, že zde byl definován úkol pro počáteční etapu POVS, tak jde o cíl této etapě nepřislušící a příliš vysoký. A jestli se mělo jednat o cíl celého POVS, tak bylo nesprávné a nereálné určit termín jeho splnění do devadesátých let, protože v té době nemůže POVS ještě skončit.⁸⁵ V dlouhodobé reflexi vlastních ideologických představ se jednalo o posun bezprecedentní, zvláště když si uvědomíme že strategii přechodu k socialismu schválilo už 14. plénium ÚV Vietnamské strany pracujících v listopadu 1959.

6.sjezd potvrdil, že POVS bude obsahovat mnoho etap a primární úkol počáteční etapy (která skončila roku 1990) stanovil takto: „Stabilizovat společensko-ekonomickou situaci ve všech oblastech, pokračovat ve výstavbě nutných předpokladů pro intenzifikaci socialistické industrializace v následující etapě.“⁸⁶

Pro lepší ilustraci problému a potažmo i snažší pochopení současné oficiální vietnamské politologie je třeba vyjma vyzdvižení „relativně nezávislé povahy POVS“, pohlížet na něj nejen jako na „období formování socialismu“, ale v souladu s Leninem i jako na „druh kapitalismu spojeného s proletářským státem“, jako na „zvláštní druh kapitalismu, druh kapitalismu, který je záhodno akceptovat, a který můžeme limitovat, druh kapitalismu, kterému proletariát vědomě dovoluje existovat.“⁸⁷

V materiálech KSV se uvádí, že kritérium pro konec POVS (a tedy přechod k socialismu) je ve všech socialistických zemích stejné – je to „čitelná hranice“⁸⁸ stvořená ze souboru jednotlivých kritérií (úroveň rozvoje výrobních sil, úroveň zralosti výrobních vztahů, úroveň rozvoje materiálně technické základny a ideologické nadstavby různých společenskoekonomických oblastí). Až jich bude dosaženo, je možné konečně přejít k socialistické společnosti a plné aplikaci kolektivního způsobu výroby.

Rozdíl mezi různými socialistickými zeměmi má být jen v délce POVS, kterou určují historické a materiální podmínky té které země, přičemž trvání POVS mohou také „povážlivě prodloužit závažné chyby, jakých se například dopustila politika KSV ve Vietnamu“⁸⁹. Tak lze vlastně formulovat „výhrůžku“ adresovanou projektanty *đổi mới* starším kádrům: „Jestli urychleně nenapravíme chyby, kterých jsme se dopustili (nezačneme s reformami, pozn.aut.), tak se trvání našeho POVS velice protáhne (nebudeme schopni socialismus vybudovat, pozn.aut.)“⁹⁰

Na sjezdu bylo také patrné, že rázná ekonomická opatření musí být uskutečněna při současném zachování politické stability a co možná největší eliminaci společenských jevů, které ekonomické uvolnění přinese. To mělo být zaručeno následujícími prioritami: 1) Udržet socialistickou orientaci systému, což v praxi znamenalo odmítnutí politických reform, 2) Zabezpečit a posílit vedoucí úlohu KSV, tedy nepřipustit pluralismus a systém více politických stran, 3) jako teoretická ideová základna musí zůstat marxismus-leninismus a Ho Či Minovy ideje.

---

⁸⁵ Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên, str.58

⁸⁶ Lịch sử ĐCSVN, str.167

⁸⁷ Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên, str.84

⁸⁸ Tamtéž, str.55

⁸⁹ Tamtéž, str.54

⁹⁰ Tamtéž, str.54

4. Zahraniční vlivy

4.1 Události v SSSR a jejich vliv na VSR

Mimo zmíněných, fakticky vnitrovietnamských důvodů sehrál velmi důležitou roli ještě jeden faktor: Spuštění perestrojky v bývalém Sovětském svazu. Je nutné si totiž připomenout, že od rozkolu mezi Čínou a SSSR na počátku šedesátých let, se VSR orientovala výhradně prosovětsky, přičemž tato tendence vyvrcholila dvěma vojenskými konflikty, které se oba odehrály v roce 1979. Šlo o osvobození Kambodže od Polpotovy pročínské hrůzovlády vietnamskými vojsky v lednu a následnou čínskou agresi v únoru. Prosovětská orientace byla zpečetována školením vietnamských stranických kádrů na univerzitách v SSSR a v ostatních zemích východního bloku a na mezinárodní úrovni byla vyjádřena vstupem VSR do RVHP v roce 1978. To vše znamenalo, že vietnamská ekonomika i politika byla stále více vázána na Sovětský svaz a není tedy divu, že politické události, které se v SSSR v 80. letech odehrály měly na vývoj v VSR významný vliv. I ve vietnamském vedení se však čas od času objevovaly tendence příklonu k Číně, nikdy však nedosáhly vrchu. V roce 1979 například uprchl do Číny člen politbyra *Hoàng Văn Hoàn*, kterému i přes čínský vpád zřejmě imponovalo včasné započítí s reformami v ČLR.⁹¹ To by odpovídalo tezi, ke které se ještě vrátíme, totiž že v důsledku sovětizace a oficiálního odmítání Číny v 80. letech „Vietnam ztratil deset let při prosazování svých hospodářských reforem, protože Čína k nim přistoupila pod Tengovým vedením v roce 1976, kdežto Vietnam k nim našel odvahu až v roce 1986.“⁹²

Není náhoda, že v historické vědě i v politice existuje výraz „revoluce shora“. Události tohoto druhu bylo zejména v dálněvýchodních dějinách mnoho. Nebylo by však asi správné si je plést se státními, nebo palácovými převraty. Pod pojmem revoluce shora se myslí hluboké, v podstatě nějakým způsobem revoluční přeměny, které jsou inicivány samotnou státní mocí a na její popud se uskutečňují. Vždy jsou vyvolány nějakou nezbytností změny objektivní situace, popřípadě nálad ve společnosti. V druhé polovině 80. let začal v tehdejší Sovětském svazu a následně i ve většině socialistických zemí východního bloku proces, který je světu známý jako *přestavba*, neboli *perestrojka*, a který byl fakticky započat s nástupem nového generálního tajemníka Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu (ÚV KSSS) Michajla S. Gorbačova. Kořeny této snahy o změnu v intencích zachování tehdejšího společenského uspořádání bychom však mohli nalézt již před Gorbačovem. Na sklonku Brežněvovy éry sice SSSR předstihl USA vojensky, uvízl ale v těžké hospodářské a politické stagnaci. Po Brežněvově smrti byl do čela KSSS zvolen 69letý Jurij Andropov, člověk vzdělanější a širšího rozhledu, než jeho předchůdci. Andropov se již za Chruščova stal tajemníkem ÚV a za Brežněvovy éry byl předsedou výboru státní bezpečnosti a členem politbyra. Díky tomuto aparátu měl nejlepší informace o situaci v zemi, nejen o politických přehmatech a chybách, ale i o zkorumpovanosti části brežněvovské stranické a státní byrokracie. Byl to již Andropov, kdo zahájil svou vládu smělou kampaní proti korupci a velkými kádrovými změnami. Vyměnil pětinu oblastních tajemníků a ministrů. Brzy po nástupu do funkce však vážně onemocněl a v únoru 1984, po patnácti měsících od svého nástupu, zemřel. Na postu generálního tajemníka ho vystřídal Konstantin Černěnko, typický stranický byrokrat, který po čas své vlády působil jako brzda nastoupeného kurzu. Když i on po roce zemřel a na jeho místo byl zvolen 54 letý M.S. Gorbačov, nastal čas propuknutí myšlenkového a kritického kvasu z doby Andropova. To, co bylo započato v SSSR nemohlo

⁹¹ Thomas D. Lairson, *The Vietnamese Economy: 1985-1991* → <http://www2.centenary.edu/vietnam/lairson/primer27.html>

⁹² Kovařík, Jan, *Předběhne Vietnam Čínu?* → <http://www.britskelisty.cz/0105/20010503j.html>

zůstat bez vlivu ani ve Vietnamu, protože jak napsal Gorbačov ve své knize o přestavbě: „...ani jedna socialistická země nemůže úspěšně, ve správném rytmu postupovat vpřed bez pochopení, solidarity a vzájemně výhodné spolupráce s ostatními bratrskými zeměmi“⁹³. Na druhou stranu však koncept Gorbačovovy perestrojky nepožadoval po ostatních zemích její satelitní napodobování: „jedná se o to, aby celý systém politických vztahů mezi socialistickým zeměmi byl budován na základě plné samostatnosti.“⁹⁴

Perestrojka ovlivnila VSR a KSV z největší části právě dovořením zahájit a realizovat reformy s tím, že Vietnam má „právo na vlastní cestu vývoje“⁹⁵.

Vliv nové politiky SSSR měl však ještě jeden podstatný rys. Bylo jím oteplování vztahů s ČLR, která byla součástí Gorbačovovy koncepce vůči Asii. Vietnam si v této nové koncepci musel hledat své místo. Čína jako podmínku urovnání čínsko-sovětských vztahů požadovala, aby Vietnam stáhl svá vojska z Kambodži. Peking trval na tom, aby SSSR namísto dosavadní podpory, jež Vietnamu dovoľovala udržet v Kambodži vojenskou přítomnost, vyvinul na Vietnam tlak, který by vedl k realizaci kýžených požadavků. Vzhledem k tomu, že kambodžská otázka problematizovala vztahy VSR i s USA, Japonskem, zeměmi ASEAN a s Evropským společenstvím, rozhodl se Vietnam přikročit v květnu 1988 k jednání o stažení vojsk.

Jelikož přestavba tehdy s různou internzitou probíhala téměř ve všech státech RVHP a rozdílně limitované soukromé podnikání bylo v mnoha zemích východního bloku tolerováno už od 70.tých, resp. 80.tých let, hodlal si Vietnam vzít příklad i z těchto zemí.⁹⁶

4.2 Ideologický vliv Nové ekonomické politiky na reformy *Đổi mới*

Impulsem k zahájení ekonomických reforem byla především svízelná finanční a ekonomická situace, kterou jsme si popsali a ve které se VSR ocitla v 80.tých letech. Vliv sovětské přestavby byl zřejmý a spuštění její vietnamské varianty fakticky legimitizoval. Ideologické kořeny *đổi mới* vůči SSSR byly ale daleko hlubší a nesahaly jen k perestrojce. Hlubkovému marxismu, tedy studiu prací Marxe a Engelse nebyla věnována příliš velká pozornost, což bylo s ohledem na nesouvislost jejich díla s akutní krizí vietnamské ekonomiky pochopitelné. I z jejich díla, konkrétně pozdního Engelse, se ovšem dala čerpat alespoň základní konstrukce připravovaného projektu propracování POVS a jeho etap: „Všechny nerozvinuté země budou před tím, než dosáhnou socialistické formace, nuceny projít jistými společensko-politickými etapami, osobně si myslím, že o těchto etapách se můžeme vyjádřit pouze vágně a hypoteticky...Stejně jako jiné systémy bude i socialistická společnost procházet permanentním procesem přeměn....To je jeden z nejsložitějších problémů“⁹⁷

Daleko větší pozornosti, než Gorbačovově perestrojce a klasikům marxismu se ve vietnamských politiko-ekonomických materiálech a publikacích, vyšlých krátce před 6.sjezdem a po něm, těší jako vzor Leninova reforma NEP, uplatňovaná v Sovětském Rusku po občanské válce a rovnostářském válečném komunismu. NEP byla schválena na 10.sjezdu Komunistické strany Ruska (b) v březnu 1921. Po krachu plánů, které spoléhaly na rozšíření revoluce do západní Evropy, byl Lenin jako vůdce úspěšné revoluce v nerozvinuté zemi nucen teoreticky se zabývat otázkou výstavby socialismu bez odpovídající materiálně-technické základny, která by ji umožňovala. Po rozpracování své teorie NEP byl sám Lenin

⁹³ Přestavba a nové myšlení, str.143

⁹⁴ Tamtéž, str.146

⁹⁵ Tamtéž, str.158

⁹⁶ viz. → *Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên*, str.44

⁹⁷ *Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên*, str.19

přesvědčen, že právě ona pomůže úspěšně uskutečnit revoluci v rozvojových zemích, které se jednou vydají na cestu k socialismu. Lenin byl také autorem následujícího rozdělení etap vedoucích ke komunismu: „1- *dlouhotrvající porodní bolesti* (ve vietnamské teoretické aplikaci je tato fáze identická s POVS, pozn. aut.), 2- *socialismus* jako nižší fáze komunistické společnosti, 3- *komunismus* jako fáze vyšší.⁹⁸“

Základním východiskem NEP bylo připustit strukturu vícesektorové ekonomiky, což Lenin sám označil za „to, co je v otázce NEP klíčové⁹⁹“. Dalším opěrným bodem NEP byl názor, že proletářský stát nesmí ve formě naturální daně brát rolníkům všechny přebytky potravin, nýbrž jenom část. Ostatní přebytky se mají ponechat rolníkovi, aby je mohl volně prodávat na trhu. Podle něho to mělo být pobídkou rolníka v jeho hospodaření a tato opatření také skutečně vedla k zvýšení úrovně celého zemědělství v zemi. Sjezd se vyslovil pro to, aby místo povinného odvádění všech přebytků byla ihned zavedena naturální daň, která by byla podstatně nižší, než povinnost odvádět všechny přebytky. „Chudí rolníci byli osvobozeni od některých – a ve výjimečných případech i ode všech – forem naturální daně, snaživým hospodářům byly poskytnuty úlevy, s přebytky potravin bylo povoleno obchodovat.¹⁰⁰“ V zásadě stejná reforma měla probíhat a probíhala i ve Vietnamu.

Důležitými rysy NEP dále byly: přechod na samofinancování podniků, volnější cenová politika, boj proti mzdovému rovnostářství a podpora výroby v individuálním zájmu: „Lidové soudy všech republik musí dohlížet na činnost soukromých obchodníků a výrobců, nesmí jim však ani trochu bránit v jejich činnosti¹⁰¹. Pokud jde o zahraniční obchod, prosaovala se zásada obchodu se všemi zeměmi a i v této oblasti hodlala VSR postupovat podle Leninových směrnic: „Musíme zkoumat a uplatňovat Leninovy představy týkající se NEP v souvislosti se zahraničním obchodem, zvláště pak otázky přímých investic.¹⁰²“

Podle Lenina, teprve na základě úspěšné realizace této reformy „bude možné obnovit a rozšířit státní průmysl, zejména těžký, upevnit pozice socialismu a vytvořit základnu pro socialistickou přestavbu zemědělství.¹⁰³“ Lenin dokonce prosadil poskytování koncesí zahraničním kapitalistům na jednotlivé závody a to za účelem obnovení průmyslu: „Takové podniky pracující pod kontrolou sovětského státu budou pomáhat socialismu.¹⁰⁴“

Starší vietnamské stranické kádry však byly přesvědčeny, že kopírování zmíněných opatření budou znamenat oživení kapitalismu, růst bohatší vrstvy rolníků, jistě dojde i k otvírání malých soukromých podniků. Nebylo by připuštění takového modelu pro socialismus nebezpečné? Jejich liberálnější oponenti to věděli rovněž, ale za prvé nebylo jiné cesty, protože nad zemí opět visel damoklův meč hladu, a za druhé, sami se odvolávali na Leninův postoj: „My se nemusíme bát toho, že se nám rozroste maloburžoazie, ale spíše bychom se měli bát dalšího prodlužování nanejvýš svízelné situace, a kritického nedostatku produktů¹⁰⁵“. Liberálnější křídlo také samo chtělo kapitalistickému vlivu čelit hlavně prostřednictvím držení klíčových pozic v národním hospodářství, tedy opět plně v souladu s Leninovými koncepcemi. Lenin také původně odporoval volnému obchodu a považoval ho společně s individuální soukromou produkcí za neslučitelný se zájmem výstavby socialismu. Ale samotná životní praxe tyto jeho myšlenky přehodnotila: „Toho (oživení kapitalismu) se není třeba obávat, jde o druh kapitalismu, kterému dovolíme se rozvíjet jen do určitého limitu a v určité oblasti.¹⁰⁶“ Tato teze napovídala, jak bude samotná *đổi mới* probíhat. „Určitý limit“

⁹⁸ Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên, str.24

⁹⁹ Tamtéž, str.74

¹⁰⁰ Dějiny KSSS, str.324

¹⁰¹ Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên, str.89

¹⁰² Tamtéž, str.103

¹⁰³ (V.I. Lenin) Spisy, sv.33, str.166-167

¹⁰⁴ Tamtéž, str.166-167

¹⁰⁵ Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên, str.83

¹⁰⁶ Tamtéž, str.33

ve vietnamském pojetí znamenal míru privatizace, hranici poměru mezi jednotlivými sektory vícesektrové ekonomiky a „určitá oblast“ byla synonymem pro „ekonomiku“. Zde je i základní odpověď na otázku, proč podle mnoha kritiků *đổi mới* se neuskutečňují politické reformy, nebo jsou realizovány pomalým tempem. Lenin vlastně položil otázku takto: „Jak použít kapitalismus k účinné službě věci socialismu?“

Z výčtu výše popsaných tezí je patrné, že NEP se stala důležitým ideovým základem *đổi mới* a její teorie zároveň částečným zdůvodněním ekonomických potíží. Vietnam byl některými vlastními autory označován jako země nacházející se přesně v takovém složitém období, jako sovětské Rusko po občanské válce, respektive po invazi 14 mocností¹⁰⁷. Charakteristickým argumentem tohoto tvrzení byl především obrovský počet rolnictva. Lenin zdůrazňoval, že „neexistuje jiný způsob, jak zapojit rolnictvo do výstavby socialismu, než NEP“, přičemž tomuto druhu reformy přiřkl mezinárodní a všeobecně platný charakter: „NEP má mezinárodní význam. Všude na světě, kde byla proletářská revoluce uskutečněna společně s početně silným rolnictvem, jsou opatření podobná NEPu nevyhnutelná.“¹⁰⁸ To, že sám revolucionář Lenin byl za tehdejšího bědného stavu sovětského hospodářství ochoten nejen připustit, ale i úspěšně zavést NEP, bylo zároveň dostačujícím argumentem pro „nerevizionističnost“ a „neoportunističnost“ uskutečňování těchto kroků. Dokonce lze konstatovat, že právě Lenin byl v jistém smyslu architektem *đổi mới*: „Lenin vytvořil plně funkční ideologii výstavby socialismu v POVS.“¹⁰⁹

Byť vliv NEPu na *đổi mới* byl překvapivě velký, sovětská perestrojka a potažmo NEP nebyly jedinými faktory, které vedl k realizaci *đổi mới* ve VSR. O NEPu se však lze s úspěchem vyjádřit, jako o základním ideologickém receptu i posvěcení *đổi mới*. Samotný průběh *đổi mới* ve VSR byl dost odlišný od podobných procesů v SSSR a východní Evropě 80.let. Jak vidno, nejednalo se o mechanické kopírování politiky „perestrojkových“ reforem v rozvinutějších zemích, protože i problémy VSR byly esenciálně odlišné od ekonomických potíží rozvinutějších socialistických zemí: „Musíme vymyslet konkrétní a odpovídající metody aplikace, ne opisovat...“¹¹⁰ Ani SSSR nebyl tehdy nakloněn takovému otrockému přejímání, protože je sám začínal považovat za chybu: „Mnohé zkušenosti Sovětského svazu byly kopírovány bez ohledu na zvláštnosti těch či oněch zemí...sovětští teoretici nerespektovali zvláštnosti socialistických zemí a občas projevovali silnou nedůvěru k jejich hledání“¹¹¹.

4.3 Vliv čínských reforem

Hlavní cílem čínských reforem, které se rozběhly již na konci 70.tých let bylo překonání krize, kterou způsobila politika uplatňovaná Mao Ce-tungem až do jeho smrti v roce 1976. V první řadě šlo o to, oživit venkovskou výrobu, průmysl, podpořit zahraniční obchod a investice, jít v souladu s trendem vědeckotechnické revoluce, což vyžadovalo neprodleně začít s politikou větší otevřenosti k zahraničí („otevření vůči světu“), politikou, která se ve Vietnamu nazývala *chính sách mở cửa – politika otevřených dveří* - a která je někdy chápána jako synonymum, popřípadě dovětek *đổi mới*. V případě normalizace vztahů s USA byla tato Čínou uskutečněna mnohem dříve, než Vietnamem, což bylo vzhledem k neexistenci válečného konfliktu mezi ČLR a USA, postavením ČLR mimo sovětský blok, a od šedesátých let postupnému zlepšování vzájemných vztahů ČLR a USA, nejen zcela logické, ale především daleko bezproblémovější, než v případě Vietnamu. Navíc proces

¹⁰⁷ viz. → Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên, str.91

¹⁰⁸ (V.I.Lernin) Spisy 32, Nejbližší úkoly sovětské moci, str.457

¹⁰⁹ Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên, str.25

¹¹⁰ Tamtéž, str.92

¹¹¹ Přestavba a nové myšlení, str.144

normalizace vztahů ČLR a USA započal již v únoru 1972 Nixonovou osmidenní návštěvou Peking, která skončila společným komuniké, v němž obě země slíbily, že na normalizaci vztahů budou pracovat. K vlastní normalizaci došlo 1. ledna 1979, kdy byly navázány diplomatické styky. Čína slíbila zaplatit přibližně 41 centů z dolaru na vyrovnání požadavku USA ve výši 19,6 miliónu dolarů za americký majetek zabraný v roce 1949. Politika Teng Siao-pchinga vycházela z předpokladu, který později přesně stejně akceptoval i Vietnam, že „čínská ekonomika se může rozvíjet jen při větším přísunu technologie a kapitálu, získaného ze zahraničí.“¹¹²

Rovněž stejně jako později KSV, si i KS Číny hodlala zajistit své právo vládnout tím, že přiznala některé své předešlé chyby. Jednalo se o kritiku flagrantních přehmatů Velkého skoku vpřed a především o odsouzení kulturní revoluce, která byla označena za „všeobecnou pohromu, ničivou a zbytečnou.“¹¹³ Jestliže obě tyto události budeme chápat jako jistou variantu procesu, který probíhal i ve Vietnamu (překotný a co nejrýchlejší přechod k socialismu), je i v tomto bodě model reformy Číny nápadně podobný s pozdějším startem *đổi mới* ve VSR. KSV si však na 6. sjezdu nemusela sypat popel na hlavu za tak dlouhé historické období jako KS Číny.

Stejně tak i odchod 131 vysoce postavených kádrů „staré gardy“, který v Číně proběhl v září 1985, a jejich odstavení do funkcí poradců zřejmě sloužil jako mustr osudu *Lê Đức Thọ, Truong Chinh* a *Phạm Văn Đồng*.

Zbývající dva body čínské komunistické sebekritiky – korupce a konzervatismus na vysokých stranických i státních postech lze úspěšně identifikovat s přiznanými slabiny KSV.

Jak u čínských, tak rovněž u vietnamských reform nešlo jen o podobnost reflexe uplynulého období, ale i o nápadnou totožnost představ o jejich následném průběhu a politických priorit. Reformy měly mít především ráz ekonomický. Za účelem politické stability a zachování systémové neotřesitelnosti, kterou, jak bylo správně odhadováno by mohly spuštěné reformy ohrozit, vyhlásil v březnu 1979 Teng Siao-pching čtyři základní principy: „držet se socialistické cesty, diktatury proletariátu, vedoucí úlohy komunistické strany, a marxismu-leninismu-Mao Ce-tungova myšlení“¹¹⁴. Jedná se téměř o totožnou čtyřčlenku politických zásad, jakou měla KSV při provádění *đổi mới*.

4.4 Hodnocení:

Je téměř nasnadě zhodnotit teoretické ideologické zdroje *đổi mới* následovně: Díky podobnosti vlastních ekonomických těžkostí se situací Sovětského Ruska po občanské válce se návod řešení nastalé ekonomické krize hledal přímo v Leninově konceptu NEP. Ta zároveň svou autitou sloužila jako nezpochybnitelná a autenticky socialistická koncepce odlišného způsobu výstavby socialismu, než se tomu dělo doposud. Perestrojka v SSSR a některých ostatních zemích východního bloku spuštění *đổi mới* zároveň umožnila i legitimitizovala. Vlastní politický obsah a způsob realizace reform byl z velké části okopírován od ČLR. Tento třetí moment se ale díky komplikovaným vztahům mezi VSR a ČLR až do rozpadu východního bloku a SSSR v žádných oficiálních materiálech a dokumentech KSV neobjevoval a lze říci, že se v podstatě tajil. Naopak od devadesátých let se stále častěji dostával do popředí vietnamských politických článků, dokumentů a projevů.

---

¹¹² Dějiny Číny, str. 449

¹¹³ Tamtéž, str. 451

¹¹⁴ Tamtéž, str. 450

5. Vietnam po zahájení reformem

I po zahájení reformem však v podmínkách direktivního plánování neustále rostl zbožní deficit vlivem stále přežívajícího mechanismu - díky přílivu nových peněz do oběhu prostřednictvím úvěrů poskytovaných za výhodných podmínek, jež navíc měly prakticky nenávratný charakter, a plateb podnikům za produkci ještě před její realizací, což absolutně neodpovídalo plánovanému přechodu na samofinancování.

Nakonec bylo naprosto nepochybné, že zachování dosavadního systému hospodaření, tj. „válečné ekonomiky“¹¹⁵, zachování stanovení fondu materiálně-technického zabezpečení, řízené zásobování základním spotřebním zbožím, tvorba cen bez ohledu na výrobní náklady a centralizované stanovení hlavních dodavatelů a spotřebitelů, brzdí rozvoj výroby. Samotná výroba v podnicích se sice začala rozvíjet poněkud úspěšněji, některé se postupně dokázaly vymanit ze zbytečné patronace ministerstev či jiných direktivních orgánů, změnit způsob řízení, zvyšovat produktivitu práce a v důsledku toho zajistit svým zaměstnancům vyšší příjmy, ale takových podniků nebylo mnoho.

5.1. Ekonomický program *đổi mới* a jeho uskutečňování

Reforma *đổi mới* de facto znamenala postupné uskutečnění následujících opatření¹¹⁶:

- 1) Decentralizace státní hospodářské správy, která by dovolila různým průmyslovým odvětvím jistou autonomii.
- 2) Nahrazení administrativních opatření, opatřeními ekonomickými, včetně tržně orientované peněžní politiky, která by pomohla zastavit inflaci, což se zpočátku, ani po měnové reformě z roku 1988 nedařilo.
- 3) Přijetí externích opatření: devizové kurzy a úroková míra odpovídající světovému trhu
- 4) Změnit agrární politiku: prodloužit dobu pronajímání půdy rolníkům a zajistit jim větší svobodu obchodu s přebytky
- 5) Spolehnout se na soukromý sektor, jako na motor ekonomického růstu.
- 6) Dovolit soukromým i státním podnikům přímý kontakt se zahraničním trhem a nastartovat tak vyšší import i export.

Vietnam si také předsevzal realizaci tzv. *3 programů*, tj. potraviny a jídlo – spotřební zboží – zboží na export. Znamenalo to, nutnost efektivní výroby potravin, tak aby VSR zabránila dalším hrozbám hladomorů a nedostatku jídla. Vyhovění lidem v jejich poptávce po nejzákladnějším spotřebním zbožím a zaměření se na kvalitní a efektivní produkci komparativně výhodných komodit na export. Zvýšit jeho obrat, aby mohla být uspokojena importní poptávka při zachování rovnováhy obchodní bilance. To určilo jasné priority investic a dotací. Podle vlastních slov, splnila KSV tímto krokem „konkretizaci plánu socialistické industrializace v Počáteční etapě“¹¹⁷.

Zpočátku stát provedl množství stěžejních kroků. Ceny byly liberalizovány a většina subvencí byla přemístěna. Na tehdejší vietnamské poměry zřejmě velkolepý a nevídaný liberalismus v cenové politice, uplatňovaný jak na organizovaném, tak volném trhu, aniž příslušně rostl objem výroby, který by zvýšenou nabídkou čelil stopování cen, byl jedním z důvodů vysoké inflace. SB a MMF obvinily Vietnam, že nebyl schopen zavést „rozumnou politiku“ a přerušily spolupráci. V srpnu 1987 sice Politbyro dovolilo, aby MMF zasáhl do

¹¹⁵ Một số vấn đề kinh tế- xã hội trong chặng đường đầu tiên, str.102

¹¹⁶ Doi moi program, viz. → <http://www.csuchico.edu/~cheinz/syllabi/asst001/fall98/thompson/doimoi.htm>

¹¹⁷ Lịch sử Việt Nam từ 1975 đến nay, str. 101

některých sektorů (dluhy, poplatky za vzdělání atd.) ale po roce 1988 MMF od další spolupráce upustil¹¹⁸.

Na základě rozhodnutí Rady ministrů z listopadu 1987 vešly v platnost *Předpisy o inovaci plánování a socialistického chozrasčotu státních podniků*, jejichž přijetím byla zrušena platnost rozhodnutí Rady ministrů z června 1986. Nové předpisy měly přispět k odstarnění ryze administrativních metod řízení a umožnit uplatňování mechanismu plánování na základě chozrasčotu. Jasnou prioritou bylo pokračovat v ekonomické reformě směrem k více sektorové tržní ekonomice regulované vládou. Tak ekonomika konečně přestupovala na samofinancování, vyrovnaný rozpočet a protežování exportu.¹¹⁹

Zásadním krokem v pokračování reformy bylo zrušení monopolu Ministerstva zahraničního obchodu na veškerý zahraniční obchod. Už dávno před započítím reformy *đổi mới*, v květnu 1981, vyšel výnos poskytující jednotlivým firmám, velkým družstvům a provinciím právo přímého vstupu na zahraniční trh pod státní kontrolou. Místní (provinciální, městské) vývozní a dovozní společnosti měly právo uskutečňovat zahraničně obchodní operace s tím, že byl stanoven způsob jejich zainteresovanosti na růstu exportu: 70-90% zisku v zahraniční měně připadlo společnostem na dovoz průmyslového a spotřebního zboží. Část valutové tržby připadla podnikům vyrábějícím exportní zboží, na nákup surovin, materiálu a zařízení prostřednictvím vývozních a dovozních společností.

Za zásadní přelom bylo považováno přijetí *Zákona o zahraničních investicích* v prosinci roku 1987, o kterém jsem se zmínil již v úvodu. Zákon umožňoval zahraničním společnostem investovat do vietnamské ekonomiky věcné a finanční prostředky v různých formách: v podobě zahraniční valuty, zařízení, výrobních prostředků, nových technologií. Byly tak nastartovány společné komerční operace, výrobní kooperace, společné podniky s nejméně 30% účastí zahraničního kapitálu, ale také podniky plně financované zahraničními investory. Zvláštní výhody se přiznávaly investicím do zemědělství, do výroby předmětů nejširší potřeby, do exportu a do výroby nahrazující dovoz. Byly stimulovány vklady do výrobních odvětví využívajících vyspělou technologii, do výrobní infrastruktury a do různých druhů služeb, jejichž úhrada se realizovala v zahraniční měně (turistika, opravy lodí, přístavní služby apod.). Zákon vyvolal zvýšený zájem zahraničních firem.

Bylo uvolněno i plánování výroby v průmyslových závodech. Vedle plánů stanovovaných centrálně státními orgány bylo podnikům umožněno vyrábět i tzv. *pomocné plány*, v tehdejší Československu známé pod názvem *přidružená výroba*. V rámci těchto plánů se mohl každý závod rozhodnout pro výrobu některého druhu spotřebního zboží. Musel si však sám zajistit potřebný materiál a své výrobky pak také sám volně na trhu prodat. Takto získané prostředky tvořily významnou část příjmu dělníků a zaměstnanců. Smysl zmíněných opatření, u nichž byla snaha také pamatovat i na další hospodářská odvětví, spočíval v povzbuzení pracovní iniciativy pomocí hmotné zainteresovanosti. Jejich zavedení odhalilo některé rezervy v produktivitě práce, ale především ve zdrojích surovin a materiálů. Současně se však objevily i jevy negativní. Iniciativa se zaměřovala tam, kde se realizoval bezprostřední individuální zájem. Pomocné plány sice závody vysoce překračovaly, ale plnění plánu ústředního bylo slabé a proti uplynulým letům často ještě pokleslo.

Po celou dobu se uvnitř KSV odehrával boj o koncepci a pochopitelně o pozici. Tak jak to bývá běžné u politických systémů s jedinou stranou, která si drží mocenský monopol, odehrával se veškerý politický život právě uvnitř ní. Uvnitř strany vždy existovaly protichůdné tendence, které ale ani po zahájení reformy, v souladu s programem KSV, nemohly získat status frakcí. Neznamenal to však, že rozpory nebyly nejen v kuloárech patrné. V červnu 1987 byl zvolen ministerským předsedou bývalý ministr vnitra, relativně

---

¹¹⁸ Anatomy of Peace. str. 29

¹¹⁹ <http://www.vietnamembassy-usa.org/learn/history.php3>

konzervativní *Phạm Hùng*. Ten však v březnu 1988 zemřel a Národní shromáždění VSR nečekaně navrhlo radikálního zastávce reforem *Võ Văn Kiệt* jako protikandidáta *Đỗ Mười*. Ačkoli byl zvolen *Đỗ Mười*, *Võ Văn Kiệt* získal nečekaně vysokou podporu – 36%¹²⁰.

V letech 1987 a 1988 se Vietnam nadále potýkal s nedostatkem potravin a navíc v roce 1988 postihlo zemi 17 tajfunů, které těžce poškodily úrodu. Následně propukl zatím poslední hladomor v dějinách Vietnamu. Dá se říci, že v tomto období vlastně došlo k jistému zhoršení situace, přičemž rezoluce a ekonomické směrnice strany jen dodatečně reagovaly na lavinu vzniklých problémů. *Đổi mới* se rodila v bolestech. Ekonomika VSR stále nedosahovala slibovaných zlepšení, dokonce „v jistých oblastech byla se situace ještě zhoršila“¹²¹.

Pod tlakem stále se nelepšící hospodářské situace bylo v roce 1988 přistoupeno k realizaci klíčových kroků vedoucích k tržní ekonomice. Především se jednalo o:

- 1) Vyplácení mezd na hotovostním základě.
- 2) Ohodnocení vstupů do státních podniků na základě cen.
- 3) Povolení soukromým zaměstnavatelům zaměstnávat až 10 pracovníků.
- 4) Odstranění interních celních úřadoven
- 5) Novelizace Zákona o zahraničních investicích
- 6) Další dekolektivizace zemědělství
- 7) Eliminace téměř všech přímých dotací a kontrol cen
- 8) Zvětšení autonomie a kompetencí manažerů podniků
- 9) Devalvace měny podle tržních cen¹²²
- 10) Eliminace státního monopolu zahraničního obchodu
- 11) Provize zahraničnímu účastenství v bankovníctví
- 12) Omezení restrikcí pro činnost soukromých podniků
- 13) Vytvoření Vývozních zpracovatelských zón pro čistě zahraniční podniky
- 14) Legislativa pro akciové podniky
- 15) Odstranění nejdůležitějších prvků centrálního plánování a byrokracie
- 16) 15% snížení stavu státních zaměstnanců
- 17) Částečná restituce v jižním Vietnamu.¹²³

Tato opatření nemusela být zaváděna bezpodmínečně, ale i tak odrážela představy KSV, týkající se ekonomické reformy. Například z náhodně vybraných 32 státních podniků v roce 1990 pouhých pět fungovalo v souladu s touto politikou, i když družtevní a soukromý sektor už tvořili dvě třetiny HNP. I přes to že od počátku reforem bylo pro intenzifikaci a podporu zahraničních investic vydáváno 25-30% státního rozpočtu, v roce 1991 klesly tyto výdaje na 5%.

V roce 1988 tedy politbyro přijalo tato opatření, která znamenala průlom i v politice „otevření dveří“ vůči zahraničí. Samozřejmě, že to bylo nedílnou součástí aktuálního vnitropolitického kurzu, jemuž zvýšený stupeň otevřenosti vůči zahraničí (politika *otevřených dveří*, politika *Vietnam: přítel všech zemí*) musel odpovídat. Byl to jasný signál, projev snahy rozvíjet hospodářské styky se všemi státy za současného využití nových forem a efektivnějších metod.

V roce 1988 vzrostl počet delegací, přijíždějících do Vietnamu zkoumat možnosti trhu. Byly rozpracovány konkrétní normativní akty týkající se účasti zahraničních investorů,

¹²⁰ viz. Regional surways of the world, Tha Far East and Australia, str. 1231

¹²¹ Lịch sử ĐCSVN, str. 169

¹²² vietnamská měna *đồng* tehdy devalvoval o 50 % a ceny potravin se zdvojnásobily → Vietnam: *Anatomy of Peace*. str. 29

¹²³ Watkins, Thayer „San José State University, economic department → <http://www.sjsu.edu/faculty/watkins/vietnam.htm>

proběhla jednání se zainteresovanými japonskými, francouzskými, kanadskými australskými, hongkongskými a singapurskými společnostmi. Celkově však tok zahraničních kapitálových investic nebyl velký. Zajímavé je, že k těmto počínajícím podnikům joint-venture patřil i první společný československo-vietnamský podnik OTAS, který byl založen v říjnu 1988 společnostmi *Oil Service Company Vung Tau* a *JZD Agrokombinát Slušovice*. Právě podniky typu joint-venture se staly později nejoblíbenějším druhem zahraničních investic a dnes představují přes 75% fungujících i schvalovaných investic.¹²⁴ Neutuchající úsilí o přilákání zahraničního kapitálu se projevovalo zejména v rozšiřování pobídek a garancí.

KSV Vláda se přijetím dokumentu *O zdokonalování řízení zemědělství*, přijatým v dubnu 1988 promptně rozhodla¹²⁵ přistoupit především k další reformě zemědělství, ač ta pro mnoho tisíc místních kádrů KSV znamenala ztrátu místa. Dokument ustanovil změnu způsobu vyrovnání s rolníky následovně: půda se na smluvním základě přidělovala na dobu 15 let, přičemž výše dodávek byla po dobu 5 let neměnná. Od povinných dodávek byly odečítány výdaje vynakládané rolníky na různá technická zlepšení. Tato politika platí s jistými změnami dodnes. (V roce 1993 byla uskutečněna další revize, která měla posílit instituci soukromé držby půdy - šest až osm milionů hektarů půdy bylo dáno do soukromého opatrování. Jednotlivé hospodářství směla mít do tří hektarů pozemků, pěstitele s každoroční úrodou pozemek dostávali na dvacet, ostatní dokonce na padesát let.¹²⁶). Od zavedení této reformy se datuje trvalý růst zemědělské produkce. Reforma zároveň urychlila rozběhnutí „spontánního kapitalismu“ v městech a to jak mezi malými soukromíky, tak i státními podniky, jejichž manažeři se také začínali chovat daleko více tržněji.

Rolník, farmář se tak konečně ocitl v situaci, kdy si mohl podle dostupnosti a ceny vybrat co bude pěstovat a nakoupit semeno. Taktéž věděl, že čím více vypěstuje a sklídí, tím bude větší i jeho podíl, zaručený státními garancemi. Celkový efekt byl, že rolník pracoval především pro sebe, ale zároveň i pro stát. Dalším pozitivním faktorem bylo, že vzrostl počet farmářů nakupujících mechanizované stroje, pluh, traktory, mlátičky rýže aby tak zvýšili objem sklizně.

Šesté plénum ÚV KSV konané v březnu 1989 se pokusilo o zvrácení některých dalších nepříznivých trendů a provedením výměn některých ministrů chtělo urychlit proces *đổi mới*. Plénum potvrdilo, že země: „1) se stále ještě nedostala ze společensko-ekonomické krize; 2) ceny jsou nestabilní a měna ztrácí; 3) moc pracujících není rozvinuta; 4) životní podmínky velké části společnosti jsou špatné, zvláště pokud jde o ozbrojené síly a ty, kteří žijí z dávek, demografický růst je značný; 5) Stále jsou zde elementy, které sabotují socialismus¹²⁷“. Strana v hospodářské situaci rozeznala příznaky částečné ztráty svého postavení a přijala protipatření. Byla přijata politika „státem iniciovaného kapitalismu“. Zpřísněním státního dozoru, nebo spíše soustředěním vícesektorální ekonomiky do rukou státu, byla nepříznivá tendence zastavena.¹²⁸ Samotný růst kvitován s povděkem i zadostiučiněním a vícesektorová ekonomika byla definována jako „dlouhodobá strategická směrnice POVS, která je mezi lidmi oblíbená a rychle vstoupila v život.“ Zároveň byl oceněn její přínos jako demokratizační, což se podle ústředního výboru projevilo na nižších státních a stranických úrovních. Plénum také ocenilo rozšíření přátelských vztahů se zahraničím a postupnou stabilizaci situace v Kambodži V kritice byla příznána stoupající inflace-znehodnocování

---

¹²⁴ International Law Update Doing Business in Vietnam, May 1996 → <http://www.crowedunlevy.com/adv61.html>

¹²⁵ Vzhledem ke kritické situaci a obavám z možných nepokojů se tehdy dokonce nekonaly oslavy prvního máje.

¹²⁶ The Early Years of Vietnam's Doi Moi Program → http://www.worldbank.org.vn/rep3/box3_1.htm

¹²⁷ Góp phần Đổi mới, công tác lý luận-tư tưởng, str.12

¹²⁸ Gabriel Kolko použil definici: „jedním slovem: strana plus kapitalismus rovná se socialismus“ Tamtéž str.41

měny, nedostatečné ohodnocení většiny státních zaměstnanců, inteligence a vojáků, vysoký demografický růst¹²⁹, korupce a kriminalita.

Šesté plénium se pokusilo i o ideologické propracování pokračování *đổi mới* vydalo tzv. 5 základních pravidel *đổi mới*¹³⁰, podle kterých je nutné postupovat:

- 1) *Đổi mới* se nesmí vzdálit socialistickým cílům,
- 2) *Đổi mới* musí být opřena o ideologii marxismu-leninismu,
- 3) *Đổi mới* musí mít vedení strany aby realizovala panování lidu, tj. posilovala diktaturu proletariátu,
- 4) Výstavba demokracie je výstavbou socialistické demokracie. Demokracie musí jít ruku v ruce s centralizací, disciplínou, zákonností s vědomím občanské zodpovědnosti. Demokracie musí mít vedení a vedení musí být spravováno demokratickými metodami, aby se demokracie mohla rozvíjet. Demokracie je pro lid, ale musí přísně postihovat kontrarevolucionáře působící zmatek a narušující pořádek a bezpečnost společnosti.
- 5) V mezinárodních vztazích *đổi mới* znamená spojení vlastenectví s proletářským internacionalismem a mezinárodním socialismem.

Výše uvedených 5 základních pravidel bylo přijato s cílem zajistit politickou stabilitu země. Politická stabilita byla a je jedním z ústředních témat *đổi mới* z mnoha důvodů. Za prvé z procesů ve východní Evropě vyvodila KSV zkušenost, že pokud rozvolní politický život, povede to k v podmínkách Vietnamu k chaosu a dalšímu znemožnění ekonomického růstu. Za druhé, VSR si je dobře vědoma, že právě politickou stabilitu vysoko oceňují MMF, SB i zahraniční investoři¹³¹. A za třetí jde o pochopitelnou snahu vládnoucí vrstvy uchovat si své ekonomické výhody a současné postavení. Koncepce zaručující politickou stabilitu VSR byly a jsou nejčastějším terčem zahraniční kritiky i disentu. K tomuto tématu se vrátíme ještě později.

V listopadu 1989 proběhly první obecní volby, ve kterých bylo podle upravené legislativy z června 1989 dovoleno kandidovat i nestraníkům.¹³² Naopak v prosinci 1989 rozhodlo Národní shromáždění o nových restrikcích tisku.

Podle oficiálních míst byly *Tři programy* splněny roku 1990, kdy Vietnam překročil dostačující produkci rýže, takže nejenže uspokojil domácí poptávku, zabezpečil si rezervy, ale mohl začít s vývozem, čímž znatelně změnil poměr obchodní bilance k lepšímu. Byl to důležitý výsledek *đổi mới*. Objem i rozmanitost spotřebního zboží na trhu byly zhodnoceny jako dostatečné, pokud jde o základní potřeby obyvatel.

Od roku 1986 do roku 1990 stoupl objem vývozu zhruba třikrát, od roku 1989 začal stoupat vývoz komparativně výhodných komodit, tj. zejména rýže a ropy. Nadějně vyhlídky začal mít díky aktivní spolupráci se zahraničím i sektor těžby plynu. Rovněž sektor služeb se začal rozvíjet rychle vcelku obstojně. To vše nebylo ale zadarmo. Během čtyř let 1986-90 Vietnam ze státního rozpočtu vydával přibližně 60% na pobídky a zabezpečení zdárného procesu realizace *Tří programů*. Za tímž účelem vynaložil 75-80% financí rozpočtů oblastních. Na začátku devadesátých let to přineslo své ovoce, růst se začal pohybovat mezi 8-9%.

---

¹²⁹ V roce 1990 to bylo 2,3% → <http://www.batin.com.vn/10years/10yIndex.htm>

¹³⁰ Góp phần Đổi mới, công tác lý luận-tư tưởng, str.13

¹³¹ viz. Otevřený dopis Võ Văn Kiệt Politickému byru (9.8.1995), str.5 →

<http://www.lmvntd.org/dossier/0895tvvk.htm>

¹³² Poměrně dost nekomunistických kandidátů zvítězilo ale až ve volbách do místních zastupitelstev v listopadu 1994.

Nakonec se podařilo podchytit i inflaci. Jestliže ta byla roku 1986 na 20% za měsíc, roku 1987 10% za měsíc, roku 1988 na 14% za měsíc, tak v letech 1989 a 1990 byla 2,5%, respektive 4,4,%¹³³. Tomu přibližně odpovídají i vietnamské prameny, které uvádí až 300% míru inflace mezi roky 1987-88.¹³⁴ Některé zdroje naopak uvádí inflaci 800% v roce 1988 a 33,8% v roce 1989.¹³⁵ Jisté však je, že až do roku 1988 inflace stále stoupala, počínaje rokem 1989 už inflace s jistými výkyvy postupně klesala.

5. 2 Kritika reformem

Zajímavé je, že i přes probíhající reformy, byla zřejmá téměř neuvěřitelná kontinuita mezi nejvyššími představiteli strany. V letech 1930-1991 bylo členy politického byra jen něco přes třicet osob. Probíhající reformy ale už od svého začátku měly vliv i na vývoj a větší diferenciaci politických představ uvnitř KSV, kde se objevovaly různé tendence, přičemž postoje některých členů politbyra, nebo jiných vysokých funkcionářů přestaly korespondovat s oficiální linií: „Stejně jako v jiných bratrských socialistických zemích, jsou i u nás tací, kteří před skutečně existujícími závažnými společensko-ekonomickými těžkostmi naší země a stejně tak před otázkou cesty k socialismu v obavách kolísají a nerozumějí příčinám ani východiskům. Jejich důvěra v marxismus-leninismus a vedoucí úlohu strany upadá, nebo se dokonce ztrácí.¹³⁶“ Výtky byly směřovány do vlastních řad, protože, pomineme-li nesmiřitelně kritické hlasy pocházející od jihovietnamské emigrace v USA, jistou část katolického a buddhistického duchovenstva a většinou živelná menší povstání na venkově, mohla se potenciálně nebezpečná opozice díky specifčnosti vietnamského politického života zrodit jen právě jen uvnitř KSV, případně z jejích odpadlíků (jako např. *Vũ Thu Hiên*, syn osobního Ho Či Minova tajemníka *Vũ Đình Huỳnh*. *Vũ Thu Hiên* vystudoval v Moskvě filmovou režii, byl vězněn, v 80. letech se stal obchodníkem v Ho Či Minově městě, v roce 1991 uprchl ze SSSR přes Polsko do Francie, vydal knihu *Noc uprostřed dne*¹³⁷).

Jiným dokladem tohoto tvrzení byl *Trần Xuân Bách*, zastánce pluralitního modelu demokracie, kterým byl už jako člen ÚV KSV. Z něho byl v březnu roku 1990 vyloučen. Později byl zbaven i členství ve straně a emigroval. *Trần Xuân Bách* byl ÚV KSV pověřen studovat kolaps socialismu ve východní Evropě, kde došel k závěrům, které ve VSR doslova šokovaly: „1) osobní počítače a informační revoluce na Západě a především v USA daly kapitalistickým zemím obrovský náskok; 2) rychlost, se kterou se ve výrobě dovedou realizovat zajímavé technologie, nápady a zlepšování je na Západě daleko vyšší, než na Východě; 3) Svoboda pohybu lidí na Západě se těší obrovské závidosti lidí z Východu, zejména mládeže¹³⁸“. *Trần Xuân Bách* dnes žije v USA a mimojiné píše poezii. Studie, kterou napsal, pochopitelně nebyla vydána a vypracováním nové byl pověřen jeden z ideových teoretiků KSV *Trần Trọng Tân*, z něhož v této práci často cituji.

Jeden z dalších současných kritiků politického systému VSR *Bùi Tin* - bývalý vysoký funkcionář vlády VDR, plukovník Vietnamské lidové armády, redaktor armádního deníku *Quân đội Nhân dân* a šéfredaktor tiskového orgánu strany deníku *Nhân Dân*, který žije od roku 1990 v Paříži, kde vydal své dvě knihy *Sněženka* a *Následování Ho Či Mina* – řekl v roce 1998 rozhovoru pro jednu americkou televizní společnost: „Po válce jsme 10 let žili

¹³³ Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VII, str.17-27

¹³⁴ Vietnam: Anatomy of Peace, str. 29

¹³⁵ Regional surveys of the world, The Far East and Australia, str. 1231

¹³⁶ Góp phần Đổi mới, công tác lý luận-tư tưởng, str.15

¹³⁷ Đêm giữa ban ngày (resp. Night at Midday), vydanou Van Nghe Publishing House v Kalifornii v roce 1997.

¹³⁸ Former Politburo member Tran Xuan Bach turns poet → Radio Free Asia, 4.dubna, 2000

v temnotě...pak přišla polovičatá změna, změna ekonomická bez změny politické...Komunistická strana se stala největší překážkou na cestě k pokroku naší země.¹³⁹

Kritici *Đổi mới* také tvrdí, že reforma vlastně jen spočívala v „odložení ideologie utopického komunismu“ za účelem umožnění většího obohacení kádrů: „jestliže se v minulosti ke straně přidávalo mnoho lidí kvůli její ideologii, můžeme dnes konstatovat, že už není nikoho, kdo by její ideologii obhajoval. Lidé, kteří jdou se stranou tak činí výhradně kvůli osobnímu prospěchu a hledání způsobu jak vyrabovat zdroje země, které jsou v rukou menšinové vrstvy nejvyšších kádrů¹⁴⁰“. Terčem kritiky je i samotný „levný výprodej národních zdrojů mezinárodními silám¹⁴¹“ a pokračování v hospodářské politice, která „nenávratně spěje ke kalamitě totálního krachu.¹⁴²“

Dalším bodem kritiky byl a je fakt, že reforma zapříčinila neuvěřitelné prohlubování propasti mezi bohatými a chudými, jednotlivými skupinami zaměstnanců a mezi úrovní života ve městech a na venkově. Stejně tak je jím vytvoření nové třídy kapitalistů, rekrutujících se z řad nejvyšších stranických činitelů.¹⁴³ Především to zapříčinilo, že „společnost nevyhnutelně kráčí k úplně jiné společnosti, než kterou plánovala KSV vytvořit před padesáti lety.¹⁴⁴“

Nejčastější odpovědi KSV na výtky týkající se nedostatečných politických reforem se opírají o následující tvrzení: Pro KSV není jediného důvodu, aby v základě změnila cestu, pro kterou se sama rozhodla, tedy cestu k socialismu.“ A navíc: „Zkušenosti Vietnamu ukazují, že kapitalismus není schopen zajistit autentickou nezávislost země.¹⁴⁵“

5.2.1 Pluralismus a vedoucí úloha KSV

V zásadě se ovšem nejvíce kritiky soustřeďuje na otázku vedoucí úlohy KSV ve VSR. KSV samozřejmě nepřipouští ani filosofický ani politický pluralismus. Filosofická strana zavrhlá již dávno, jelikož „nejen přijímá obě příčiny vzniku světa za rovnocenné, ale především je v zásadním rozporu s učením strany o dialektickém a historickém materialismu¹⁴⁶“. Navzdory tomu, že, jak jsme viděli, ustoupila politika KSV v některých jiných oblastech ke kompromisům a reformám – obzvláště v liberalizaci ekonomiky, k pluralismu politickému zaujala strana nekompromisní stanovisko, které se nezměnilo dodnes. KSV ale připouští a programově se ztotožňuje se *socialistickým pluralismem*. Co je *socialistický pluralismus*? Jeho základní východisko je, že vedle vládnoucí strany nemusí, ale mohou existovat ještě strany ostatní, musí však uznat vedoucí úlohu KS a ideologicky stát za socialistickým státem, tak jak je chápán v teorii KSV. Jde vlastně o model Národní fronty. Ve Vietnamu existují ještě dvě strany, ale jejich význam, politická role a všeobecné povědomí o nich je podstatně nižší, než v bývalém Československu. Jsou to *Sociální strana* (Đảng Xã hội) a *Demokratická strana* (Đảng Dân chủ), nazývané KSV jako strany bratrské.

Jak dokreslují materiály KSV, pod pojmem pluralismus se však často rozumí, především u reformovaných komunistů, možnost seskupování a politické činnosti více komunistických stran, nebo stran s komunistikou orientací, které prosazují různé varianty cest k socialismu. Tuto možnost, stejně jako možnost fungování frakcí uvnitř strany, dnes KSV

¹³⁹ Přepis rozhovoru s *Bùi Tinem*, viz. → <http://www.vwam.com/vets/buitin.html>

¹⁴⁰ Tôn Thất Long, *Dân chủ: con đường Đổi mới duy nhất*, časopis *Thông luận*, č.132, 12-1999, str.2

¹⁴¹ Rozhovor s *Duong Van Thuong*, bývalým spolupracovníkem *Tran Xuan Bache* a kritikem společenského systému VSR, který dnes žije v Německu (Zajímavé je, že prožil listopadovou revoluci 1989 v Čechách) → *Vietnam, news analysis*, august 26, 2000 → <http://www.saiгонradio.com/talkshow.html>

¹⁴² Tamtéž

¹⁴³ Tôn Thất Long, *Dân chủ: con đường Đổi mới duy nhất*, časopis *Thông luận*, č.132, 12-1999, str.3

¹⁴⁴ *Vietnam: Anatomy of a Peace*, str. 120

¹⁴⁵ *Góp phần Đổi mới, công tác lý luận-tư tưởng*, str.15

¹⁴⁶ Tamtéž, str.17

také rezolutně odmítá a odvolává se na období před rokem 1930, tedy před vznikem KSV, kdy ve Vietnamu existovaly tři komunistické strany: *KS Indočíny* (Đông Dương cộng sản đảng), *KS Annamu* (An Nam Cộng sản đảng), *Komunistická liga Indočíny* (Đông Dương Cộng sản Liên đoàn). Jejich roztržičnost a nejednotnost programů a vedení způsobily podle KSV chaos a škody. *Socialistický pluralismus* je podle oficiální ideologie strany „synonymem rozšiřování demokracie ve všech oblastech za účelem boje za socialistické cíle“ a protože je tomu tak, strana dodává, že „není už třeba dále používat termín pluralismus (*đa nguyên*) a předejít tak nesrozumitelnosti¹⁴⁷“.

Výtky proti neexistenci pluralitního modelu KSV odmítá s tím, že: „Pluralismus není v souladu s historickými zkušenostmi revolučního hnutí v naší zemi“, „...problémem není vytvoření konkurence ve vedení za účelem dosažení demokracie, ale hlavně to, aby strana měla větší vědomí pro rozvinutí demokracie a *đổi mới*¹⁴⁸“. KSV na 6.plénu v březnu 1989 potvrdila: „Pluralismus by dovedl naší zemi k anarchickému chaosu¹⁴⁹“ a navíc, „po celou dobu trvání kapitalistické demokracie a lá USA, která byla uplatňována mocí v Jižním Vietnamu, byla KS také postavena mimo zákon“¹⁵⁰. Tyto teze KSV se od první etapy *đổi mới* dodnes nezměnily.

6. Závěr

Nezapomínejme, že historická etapa VSR, kterou jsem popisoval, se odehrávala za časů existence socialistického tábora, z níž vyplývala jasná politicko-ekonomická orientace VSR i její stabilita v té době. Po jeho pádu musela VSR čelit velmi složitému období hledání nových alternativ a zároveň neprodleně přistoupit k analýze kolapsu socialismu, aby se takové alternativě ve Vietnamu mohlo zabránit. Tato událost tedy pochopitelně značně ovlivnila i další kurs *đổi mới*, což se především projevilo hledáním nových forem ekonomické spolupráce, která nakonec přinesla své plody. VSR se po roce 1991 stala spolu s Čínou, Kubou a KLRD jednou ze čtyř zemí, které se dnes sami označují za socialistické, nebo socialismus budující. Intenzivní zahraniční vztahy přitom dnes VSR udržuje především s Čínou, přičemž s Kubou jde spíše o kulturní upevňování „tradičního protiimperialistického přátelství“ a s KLRD dnes mimo existence ambasád žádné vztahy nejsou. Dá se tedy říci, že socialistický tábor je v současnosti tak malý, že si každá země utváří politiku na vlastní pěst, politiku „přiměřenou vlastní situaci a prioritám“¹⁵¹. Pokud jde o ekonomické reformy, tak není ojedinělý názor, že právě vietnamská ekonomika se reformovala nejvíce¹⁵², i když nejen ekonomické úspěchy ČLR by to mohly popírat.

Dnešní vietnamská společnost sama sebe stále reflektuje jako společnost chudou, nicméně v jistém smyslu je ve VSR patrná vize všeobecné důvěry v postupné zlepšování, a to zejména pokud jde o vymoženosti zavedení trhu – *dostatek potravin a spotřebního zboží*. V základním shrnutí lze konstatovat, že právě o to šlo v počátcích budování *đổi mới* především. Politické reformy vytyčeny nebyly, takže jejich nekonání tedy dnes nelze v tomto smyslu kritizovat. KSV de facto dosáhla toho, co si předsevzala. Na druhou stranu, s připuštěním kapitalismu související dělení společnosti na bohaté a chudé, které je zatím ve

---

¹⁴⁷ Góp phần Đổi mới, công tác lý luận-tư tưởng, str.17

¹⁴⁸ Tamtéž, str.19

¹⁴⁹ Tamtéž, str.20

¹⁵⁰ Tamtéž, str.22

¹⁵¹ viz. Otevřený dopis Vo Van Kieta Politickému byru (9.8.1995), str.2 →

<http://www.lmvntd.org/dossier/0895tvvk.htm>

¹⁵² Beresford, Melanie, Vietnam: `Socialism does not mean shared poverty, str.3 →

<http://jinx.sistm.unsw.edu.au/~greenlft/1992/67/67p14.htm>

Vietnamu oficiálně stále chápáno jako nutnost a k čemuž přispívá i to, že fakticky si v ekonomické situaci všichni trochu polepšili, je také zevnitř i vně strany s přibývajícím časem velice kritizováno. VSR totiž jako stát budující socialismus nevyvažuje rostoucí bohatství jedněch sociálním programem pro ty méně šťastné. Zdravotnictví a školství dnes funguje především na přímých platbách směřujících od pacientů, resp. rodičů, do těchto sektorů. Vyjma vyplácení nepatrných důchodů, zdravotního pojištění pro vyšší pracovníky ve státní správě¹⁵³ a zaměstnance některých zahraničních firem, neexistuje dnes ve VSR nic, co by připomínalo sociální síť, tak jak ji známe z Evropy. Nezaměstnanost, ke které neexistují oficiální statistiky, je obrovská, což už samo o sobě by za politických podmínek běžných v Evropě znamenalo ve Vietnamu značný chaos a nestabilitu společnosti.

Vietnam v prvních letech po rozpadu východního bloku nepokrytě sázel na růst a sílu vlastní nové třídy kapitalistů v duchu prohlášení jednoho člena vedení KSV: „Ať ti, kdo mají vhodné podmínky se především sami obohacují“, nebo „děkujeme za podporu těm, co se již obohatili¹⁵⁴“. Vycházíme-li z teorie samotné *đổi mới* a POVS, stojí otázka následovně: „V čem spočívají a především budou spočívát zákroky proletářského státu, kterými limituje fungování dovoleného kapitalismu a činnost kapitalistů?“. Řekl bych, že ekonomický kapitalismus, který měl být podle počátečních představ jasně limitován, si díky tomu, že z něho nejvíce těží právě funkcionáři KSV, získal ve vietnamské společnosti bezkonkurenčně silné pozice a proto je nezvratný jak on, tak i samotná *đổi mới* ve smyslu účelu POVS, tedy vybudování materiálních základů pro přechod k socialismu. Tento *přechod* je dnes odsouván do daleké budoucnosti a není pochopitelně úplně od věci se ptát: „Kdy a jestli vůbec nastane?“. Síly, které *đổi mới* uvolnila už při svých počátcích se tak ukazují a ukáží být silnější a samostatnější, než jaké měly být v představách svých projektantů.

---

¹⁵³ 4/5 všech plateb sociálního pojištění obdrželi v roce 1993 státní úředníci → Vietnam: Anatomy of a Peace, str.120

¹⁵⁴ Vietnam: Anatomy of a Peace, str.120

Použitá literatura:

Đảng Cộng sản Việt Nam: Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VI., Hà Nội, 1987

Đảng Cộng sản Việt Nam: Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VII, Hà Nội, 1991

Fairbank, John K., Dějiny Číny, 1998

Gorbačov, M.S., Přestavba a nové myšlení pro naši zemi a pro celý svět, Praha, 1987

Hồ Chí Minh, Tuyên tập, Hà Nội, 1960

Hồ Văn Thông, Tập bài giảng Chính trị học, Hà Nội, 2000

Kiều Xuân Bá, Lịch sử ĐCSVN, Hà Nội, 1998

Kolko, Gabriel, Anatomy of a Peace, London, Routledge. 1997 (190str.)

Lenin, V.I., Spisy, sv.32, Praha, 1955

Lenin, V.I., Spisy, sv.33, Praha, 1962

Lê Mậu Hãn, Đại cương lịch sử Việt Nam, tập III, Hà Nội, 2000

Nguyễn Trọng Phúc, Một số kinh nghiệm của ĐCSVN trong quá trình lãnh đạo sự nghiệp Đổi mới, Hà Nội, 2000

Phạm Đình Nhân, Almanach - những sự kiện lịch sử Việt Nam, Hà Nội, 1999

Phạm Như Cương, Một số vấn đề kinh tế-xã hội trong chặng đường đầu tiên, Hà Nội, 1987

Phùng Khắc Bình, Chủ nghĩa xã hội khoa học, Hà Nội, 1999

Ponomarjov, B.N., Dějiny KSSS, Praha, 1973

Šita, František a kol., Vietnamská socialistická republika, Praha, 1985

Trần Bá Đệ, Lịch sử Việt Nam từ 1975 đến nay, 1997

Trần Trọng Tân, Góp phần Đổi mới, công tác lý luận-tư tưởng, Hà Nội, 1995

+ v poznámkách uvedené tiskoviny a internetové stránky